

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI ANNE-BABA
TUTUMLARI İLE KURALDIŞI DAVRANIŞLAR
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

(Elazığ İli Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyma KORKMAZ

**GAZİANTEP
EKİM 2014**

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI ANNE-BABA
TUTUMLARI İLE KURALDIŞI DAVRANIŞLAR
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

(Elazığ İli Örneği)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEYMA KORKMAZ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI

GAZİANTEP
EKİM 2014

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI ANNE-BABA TUTUMLARI İLE KURALDIŞI
DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

(Elazığ İli Örneği)

ŞEYMA KORKMAZ

Tez Savunma Tarihi: 24.10.2014

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

(Doç. Dr. M. Fatih ÖZMANTAR)

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Zeynep HAMAMCI
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI

_____

Yrd. Doç. Dr. Erhan TUNÇ

_____

Yrd. Doç. Dr. Mehmet MURAT

_____

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ALGILADIKLARI ANNE-BABA TUTUMLARI İLE KURALDIŞI DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (ELAZIĞ İLİ ÖRNEĞİ)

KORKMAZ, Şeyma

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Yrd. Doç. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI

Ekim 2014, 92 sayfa

Aile, çocuğun fiziksel, duyuşsal, sosyal ve bilişsel gelişimini tamamladığı ilk kurumdur. Çocuk aile ortamında ilk sosyal deneyimlerini yaşar. Bu ortamda çocuğa sevgi, saygı, güven, şefkat gibi insani duygular kazandırılır. Anne baba tutumu, çocukların psikolojisini etkilemekte, davranış ve uyum sorunlarına yol açabilmektedir.

Bu araştırmada lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının kuraldışı davranışlara etkisi incelenmiştir. Bu amaçla Elazığ il merkezinde bulunan 7 ortaöğretim kurumu öğrencileri arasından seçilen 427 öğrenciye kişisel bilgi formu, anne baba tutum ölçeği, kuraldışı davranış ölçeği uygulanmıştır. Toplanan veriler SPSS 21 programına girilerek analiz edilmiştir. Araştırmanın verileri betimsel istatistik, oneway ANOVA, LSD ve t-testi ile test edilmiştir. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları ile kuraldışı davranışları arasında anlamlı düzeyde farklılaşmalar bulunmuştur. Öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyleri, okul türleri, ailelerinin aylık gelirleri ve anne-baba tutumlarına göre kuraldışı davranış ölçeği puan ortalamaları anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak uygulayıcılara ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Ergenlik dönemi, Anne baba tutumu, Kuraldışı davranışlar

ABSTRACT
INVESTIGATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS 'PERCEIVED
RELATIONSHIP BETWEEN PARENTS ATTITUDE WITH İLLEGAL
BEHAVİOR
(AN EXAMPLE FROM ELAZIĞ)

KORKMAZ, Şeyma

M.A.Thesis, Department of Educational Sciences

Supervisor: Asist. Prof. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI

Ekim,2014, 92 Pages

Family is the first place that a child completes his/her physical, sensorial, social and cognitive development. A child sees first experiments at home. In this atmosphere, the child acquire humanitarian sentiments such as love, courtesy, faith and clemency. Parents' way of behaving effects children's psychology and causes adaptational and behavioral disorder.

In this investigation, the effect of parents' way of behaving that high school students perceive, on exceptional behaviours is investigated. At this aim; personal information form, parents' way of behaving scale, exceptional behaviour scale are applied to 427 students selected from seven high schools in Elazığ. The data taken from them is analized using the programme SPSS 21. The data of the investigation is tested using descriptive statistics, oneway, ANOVA, LSD and t-test. After the investigation, it is found that there are clear differences between parents' way of behaving that high school students perceive and exceptional behaviours. Average point of exceptional behaviour scale clearly changes according to gender, level of class, kind of school, monthly receipt of parents and parents' way of behaving. Executers and researchers are recommended some solutions in terms of the findings of the investigation.

Key words: adolescence, parents' way of behaving, exceptional behaviours

ÖNSÖZ

İnsanın En Değerlisi Ailesidir...

Lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları ile kuraldışı davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla hazırladığım uzun, yorucu fakat bir o kadar da keyifli bir süreç sonunda tamamladığım bu çalışmamı;

Yalnızca tez çalışmamın ortaya çıkmasında değil aldığım lisansüstü eğitimin başlangıcından tamamlanmasına kadar geçen süreçte en az benim kadar hatta çoğu zaman benden fazla emek harcayan; beni benden fazla yaşayan; hayatımda iyi ki var dediğim değerli eşim *Recep KORKMAZ* 'a,

Akademik çalışma sürecimi hareketlendiren; varlıklarıyla hayatımın renkliliğine renk katan, çalışmalarım süresince onların zamanından kullandığım için özür borçlu olduğum sevimli oğullarım *YakupNuri ve EdipAli*'ye,

Ve hayatımın değerli mimarları, ailemin yapıtaşları *Süheyla – Mehmet KARAKURT* 'a,

İthaf Ediyorum...

Tez çalışmam için ve aldığım lisansüstü eğitim için sunduğu zaman ve emek için değerli hocam *Yard. Doç. Dr.Sayın Eyyüp ÖZKAMALI*'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Şeyma KORKMAZ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Arka Planı	1
1.2. Problem Cümlesi	4
1.3. Alt Problemler	4
1.4. Araştırmanın Amacı	5
1.5. Araştırmanın Önemi	5
1.6. Sayıtlar	5
1.7. Sınırlılıklar	6
1.8. Tanımlar	6
İKİNCİ BÖLÜM	7
KAYNAK ÖZETLERİ	7
2.1. ERGENLİK	7
2.2. KURALDIŞI DAVRANIŞLAR	8
2.2.1. Ortaöğretim Kurumları Ödül Ve Disiplin Yönetmeliğine Göre Kuraldışı Davranışlar	9
2.2.2. Kuraldışı Davranışların Nedenlerini Açıklayan Kuramlar	10
2.2.2.1. Biyolojik Kuram	10
2.2.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	10
2.2.2.3. Psikanalitik Kuram	11
2.2.2.4. Sosyal Kontrol Kuramı	11
2.3. EVLİLİK UYUMU	13
2.3.1. Evlilik Uyumunun Tanımlanması	13
2.3.2. Evlilik Uyumunun Önemi	15
2.4. ANNE BABA TUTUMU	15
2.4.1. Anne Baba Tutumlarının Çeşitleri	16
2.4.1.1. Baskıcı Otoriter Tutum	16
2.4.1.2. Demokratik Tutum	17
2.4.1.3. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum	19
2.4.1.4. Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Tutum	20
2.4.1.5. Tutarsız Tutum	20
2.4.2. Tutumların Oluşmasında Ailenin Etkisi	21
2.4.3. Ailede İletişim ve Anne Baba Tutumlarının Önemi	22
2.5. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	23
2.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	23
2.5.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	36
MATERYAL VE YÖNTEM	36
3.1. Yöntem	36
3.2. Araştırmanın Deseni	36
3.3. Evren ve Örneklem	36
3.4. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	37
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	37
3.4.2. Anne Baba Tutum Ölçeği	37
3.4.3. Kuraldışı Davranış Ölçeği	41
3.5. Verilerin Toplanması	42
3.6. Verilerin Analizi	43
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	44
BULGULAR	44
4.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kuraldışı Davranışlara İlişkin Bulgular	45
4.2. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlara İlişkin Bulgular	46
4.3. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular	49
4.4. Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumuna Göre Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular	54
4.5. Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarına Göre Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular	57
4.6. Öğrencilerin Anne Baba Evlilik Uyum Düzeyine Göre Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular	59
BEŞİNCİ BÖLÜM	62
TARTIŞMA VE YORUM	62
5.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	62
5.2. Öğrencilerin Devam Ettikleri Okul Türüne göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	63
5.3. Öğrencilerin Okudukları Sınıf Düzeylerine Göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	65
5.4. Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumlarına Göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	65
5.5. Öğrencilerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumlarına Göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	66
5.6. Öğrencilerin Anne Baba Evlilik Uyum Düzeylerine Göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	67
SONUÇ VE ÖNERİLER	68
KAYNAKÇA	71
EKLER	78
EK-1. Kişisel Bilgi Formu	78
ÖZGEÇMİŞ	83

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 3.1. Lamborn ve ark. Önerdiği Anne-Baba Tutumuna İlişkin Boyutlar Yılmaz'dan (2000) alınmıştır.....	399
Tablo 4.1. Örnekleme Alınan Öğrencilerin Okul Türü ve Cinsiyetlere Göre Dağılımları	44
Tablo 4.2. Örnekleme Alınan Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	45
Tablo 4.3. Öğrencilerin Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Ölçekleri Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları	45
Tablo 4.4. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri	46
Tablo 4.5. Öğrencilerin Kuraldışı Davranış Ölçeği Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları	47
Tablo 4.6. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri	49
Tablo 4.7. Öğrencilerin Kuraldışı Davranış Ölçeği Puanlarının Okul Türlerine Göre ANOVA Sonuçları	50
Tablo 4.8. Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumuna Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri	54
Tablo 4.9. Öğrencilerin Kuraldışı Davranış Ölçeği Puanlarının Ailelerinin Aylık Gelir Durumuna Göre Anova Sonuçları	545
Tablo 4.10. Öğrencilerin Anne-Baba Tutum Ölçeği Puanları ile Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Sonuçları	57
Tablo 4.11. Öğrencilerin Anne Baba Evlilik Uyum Düzeyine Göre Kuraldışı Davranış Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri	59
Tablo 4.12. Öğrencilerin Kuraldışı Davranış Ölçeği Puanlarının Anne Baba Evlilik Uyum Düzeylerine Göre ANOVA Sonuçları	60

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Arka Planı

Ergenlik dönemi; eşsiz bir gözdağı, değişim, meydan okuma ve fırsat zamanıdır. İnsan gelişiminin başka hiçbir aşamasında böylesi büyük bir değişim, böylesi kısa bir zamanda ve bu kadar çok alanda gerçekleşmez. Bu dönemde vücut yapılarımız, zihinlerimiz, yeteneklerimiz ve kişiler arası ilişkilerimiz değişir. (Steiner, 2008)

Ergenlik UNESCO'nun yaptığı tanımlamaya göre; bireyin, öğrenim gördüğü ve hayatını kazanmaya çalıştığı için henüz ekonomik bağımsızlığına kavuşmadığı ve medeni durum olarak da bekâr sıfatıyla adlandırıldığı bir gelişim dönemidir. Ergenlik dönemi, bu tanımlamada 15–25 yaşları arasında belirtilirken, Birleşmiş Milletlerin tanımında ise 12–25 yaşları arasında belirtilmektedir.

Hemen hemen bütün ergenler, zaman zaman, kurallara uyma ve talimatları izleme konusunda problem yaşarlar. Genellikle sürekli olmayan ve çabucak geçen bir şeydir. Bununla birlikte bazen, yetişkinlere ve otorite figürlerine karşı öyle tepki modelleri geliştirirler ki, başlarını; okullarıyla, aileleriyle ve hatta yasalarla bile derde sokarlar. (Lock, 2008). Her birey gelişim evrelerinden geçmektedir; ancak bazıları her zaman aynı hızla ve aynı sürede gelişimlerini tamamlayamamakla birlikte olumlu bir şekilde bu gelişimi ergenliğe taşıyamayabilir. Davranış problemleri yaşayan kişiler ya toplum tarafından dışlanmakta ya da toplum tarafından bazı yaptırımlara maruz kalmaktadırlar.

Ergenlerde problem davranışlar araştırılırken aslında birçok terimin kullanıldığı görülmüştür: Suç ile kuraldışı terimleri birbirine kullanılırken bunun yanında şiddet, riskli davranış, anti sosyal davranış, zorbalık vb. terimlerin de kullanıldığı görülmüştür. Ancak bu araştırmada üzerinde durulacak ve incelenecek problem davranış, suç yani kuraldışı davranışlardır.

Suçlu davranışlar, uzun süredir ruhsal sağlığın ilgi alanının bir parçasıdır. Bu davranış çocuklar ve ergenlerde karşı çıkma, inatlaşma bozukluğu ve davranım bozukluğu olarak nitelendirilir. Davranım bozukluğu olan gençler yalan söyler, çalar, mülkiyete zarar verir, otorite-ebeveyn-okul ve sosyal ortamla mücadeleye girerler. (Lock, 2008)

Uyumun karşıtı olan uyumsuzluk, literatürde uyumsuzluk veya sıklıkla davranış bozuklukları olarak karşımıza çıkmaktadır. Uyumsuzluk, psikolojik açıdan kişinin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması ve bunun sonucunda düş kırıklığına uğraması olarak tanımlanabilir. Uyumsuzluk en hafifi olan düş kırıklığından başlayarak akıl hastalıklarına kadar uzanan geniş bir alanı kapsamaktadır (Başaran, 1994). Genel anlamıyla uyumsuzluk ve davranış bozukluğu başkalarının temel haklarının ya da toplumsal norm ve kuralların sürekli ve tekrarlayıcı bir biçimde saldırıya uğratılması olarak tanımlanabileceği gibi insanlara ve hayvanlara yönelik saldırgan davranışlar, güvenliği tehdit, hırsızlık, kuralların ciddi biçimde ihlal edilmesi gibi davranışları da kapsamaktadır.(Güleç ve Köroğlu,1998).

Ergenlerin davranışlarında sergiledikleri kuraldışı tutumlar bir diğer deyişle uyum ve davranış bozuklukları, hem kendilerine hem de çevrelerine zarar verici olabileceği için aslında hem psikolojik hem sosyolojik açıdan toplumdaki herkesi ilgilendirmektedir. Sonuç olarak, bu araştırmanın gerekliliği, bireyi kuraldışı davranmaya iten nedenlerden biri olabilecek aile tutumlarının ergen üzerindeki etkisinin önemini saptamak olarak belirlenmiştir.

Yapılan çalışmalarda, davranış problemlerinin nedeni konusunda kesin bir etken gösterilmemiştir. Bazı çalışmalar genetik temellerin etkili olduğunu savunurken, psikolojik ve sosyolojik nedenleri de ileri süren çalışmalar olmuştur. Araştırmalarda suç davranışa neden olan etkenlerden bazıları; yoksulluk, suiistimal, ihmal ve kötü ebeveynlik, evlilik anlaşmazlığı, ergenin güçsüz ve çaresiz hissetmekten kaçınma savunması olarak saptanırken; geçmişteki bir travmayla baş etme çabası olarak da değerlendirildiği araştırmalar yapılmıştır.(Lock, 2008).

Doğumundan sonra bireyin ilk sosyal çevresi ailesidir. Davranış örneklerini kişi burada gözlemler ve öğrenir. İyi-kötü, doğru-yanlış ve diğer toplumsal kazanımlar burada elde edilir. Ayrıca kişinin fiziksel ihtiyaçları olan barınma, korunma, beslenme, uyku, giyinme, oyun aile ortamında karşılanırken psikolojik ve sosyal ihtiyaçları olan güven, sevmeye, bağımsızlık, bir gruba ait olma, sorumluluk, kuralları öğrenme, saygıyı, hakları ve görevleri, ilk defa bu kurumda öğrenir.

Anne-babaların kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri, şimdiki tutumlarında rol oynayabilir. Yine aile içinde eşler arasındaki ilişki, çocuklara karşı takınılan tavır etkileyen bir başka faktördür. Büyüme aşamalarında başarılı olan çocuklar, iyi aile ilişkileri içinde yetişmiş kimselerdir. Aile içinde gerçekleşen başarılı ilişkiler; mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşumunu sağlar. Bunun tersine uyum ve davranış bozukluğu gösteren çocuklar, genellikle başarısız bir anne baba çocuk ilişkisinin ürünüdürler.(Yavuzer, 1996).

Çocukları ile ilişkilerinde, anne babaların istek ve beklentilerini de içinde barındıran sağlıklı ve sağlıksız ebeveyn tutumları çocuğun kişilik gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Anne babaların çocukları üzerindeki bu önemli katkısına bakıldığında, onlara karşı takındığı demokratik tutumun önemi görülmektedir. Bu noktada suç davranışın oluşmasında ise ilk akla gelen noktalardan en önemlisi anne baba tutumlarıdır. Kuraldışı davranmaya sebep olan genetik yatkınlık, suiistimalci ve ihmalcı bir yetiştirmeyle birleşebilir; stresle baş etmek için şiddeti seçen genç davranış bozukluğuna yaklaşır.

Anne babaların çocuklarına karşı tavır ve tutumlarını etkileyen başlıca faktörler şöyle sıralanabilir: Anne babaların zihinlerinde nasıl bir çocuk istedikleri konusunda daha doğumdan önce, hayali bir çocuk kavramı oluşur. Dünyaya gelen çocuk anne babanın beklentilerine uygun olmadığı takdirde, oluşan hayal kırıklığı sonucu, anne ve babada reddetme tavrı gelişir. Toplumun kültürel değerleri, çocuklarını yetiştirme noktasında üzerine anne babaları etkiler. Üstlendikleri ebeveyn rolünden mutluluk duyan ve görevlerini yeteri kadar yaptıklarına inanan anne babaların, çocuklarına karşı gösterdikleri tavırlar, çocuklarını nasıl yetiştireceklerini bilmeyen, güvensiz ve kendini yetersiz hisseden anne babalara oranla daha başarılı ve olumludur. Çocukların sayı, cinsiyet ve kişilik özelliklerinden memnun olan anne ve babalar, memnun olmayanlara oranla daha uygun tavırlara sahiptir.

Son yıllarda yapılmış olan çalışmalar, anne baba tutumlarının, ergenlerin gösterdikleri davranışlarda önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ergenlik dönemindeki gencin davranış problemleri göstermesinde, anne baba tutumlarının etkisini bilmek bu dönemde yaşanacak pek çok sorunun çözümüne büyük ölçüde katkı sağlayacaktır.

Bütün bu açıklamaları şu şekilde özetlenebilir: Ergenlerin kuraldışı davranışları ile ilişkili olarak, ergenin biyolojik yapısı, ailesi, arkadaşları, okul çevresi, aile ilişkileri, (ergenle ailesi arasındaki), geçmiş istismar ve ihmal

yaşantıları, (fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmaller), sosyal destek kaynakları (aile, arkadaş) belirtilebilir. Araştırmacıların da hızlı ve genelde de sorunlu yaşadığı dönem olarak kabul ettiği ergenlik döneminin, lise yıllarına denk gelmesi nedeniyle bu dönemde bahsedilen konuların yeterince ele alınmadığı görülmüştür. Sonuç olarak araştırmanın problemi, lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının, kuraldışı davranışlarla ilişkisinin olup olmadığıdır.

1.2. Problem Cümlesi

Araştırmada; ‘Lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları ile kuraldışı davranışlar arasında ilişki var mıdır?’ sorusuna nicel araştırma yöntemleri kullanılarak cevap aranmaya çalışılmıştır.

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın Lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları ile kuraldışı davranışlar arasında ilişki var mıdır ana problemine bağlı olarak şu alt problemlere cevap aranmıştır;

1. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre kuraldışı davranışları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Okul türlerine göre öğrencilerin kuraldışı davranışları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Öğrencilerin buldukları sınıf düzeylerine göre kuraldışı davranışları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Öğrencilerin aylık gelir durumlarına göre kuraldışı davranışları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Öğrencilerin anne baba tutumları ile kuraldışı davranışları arasında ilişki var mıdır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Elazığ il merkezindeki okullarda ortaöğretim düzeyinde öğrenimlerini sürdürmekte olan öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumları ile kuraldışı davranışları arasında ilişki olup olmadığını ortaya koymak ve bu bilgiler ışığında konuya çözüm önerileri getirmektir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Kişinin davranışlarının şekillenmesinde, sosyalleşme sürecinin sağlıklı olmasında en etkin faktör ailedir. Aile ortamında gördüklerinin, ergenin kişilik yapısını biçimlendirmede çok büyük etkisi vardır. Her birey diğer insanlara karşı olan davranışlarının nasıl olacağını hayatının ilk yıllarından itibaren çevresindekilerin davranışlarını gözleyerek, onları taklit ederek ve kendisine karşı yapılanları tekrarlayarak öğrenir (Temel ve Aksoy, 2001). Bu nedenle ailenin, çocuk ve ergenlerde özellikle olumsuz davranış gelişiminin nedenlerinin incelendiği araştırmalarda en çok araştırılan konuların başında geldiği görülmektedir. Bu tür araştırmalardan elde edilen bulgularda aile ilişkileri, hem çocukluk dönemi uyumsuz davranışları, okulda kural dışı davranışlarda bulunmayı, hem de ergenlikte depresyon, kaygı gibi içselleştirilmiş problemleri ya da anti-sosyal davranışlar, şiddet, saldırganlık gibi dışsallaştırılmış problemleri arttırıcı faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmalardan elde edilen bulgular ışığında, ailede gösterilen doğru tutumların aile üyelerinin ruhsal gelişimlerini olumlu etkileyebileceği, iyilik halini arttırabileceği, ergenleri kural dışı davranışlara karşı koruyabileceği ve uzak hedef olarak da toplumsal huzuru arttırabileceği söylenebilir. Sonuç olarak, bu araştırmadan anne-baba tutumlarıyla ilgili elde edilen bulguların da, liseli öğrencilerde görülen kural dışı davranışları anlamayı kolaylaştıracağı, bu konuda yapılacak önleme, koruma çalışmalarına yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

1.6. Sayıtlar

1. Bilgi toplamak amacıyla kullanılan ölçeklerin yeterince geçerli ve güvenilir olduğu,

2. Örnekleme oluşturan öğrencilerin ölçekteki maddeleri içtenlikle yanıtladıkları,

3. Yapılan literatür taramasının, araştırmanın güvenilirliği ve geçerliği açısından yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.7. Sınırlılıklar

1. Araştırmada elde edilen veriler Elazığ il merkezindeki Anadolu Lisesi, Sağlık meslek lisesi, Fen Lisesi, Spor Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi, Meslek Lisesinde 2013-2014 Eğitim Öğretim yılında öğrenim gören 9. , 10. , 11. sınıf öğrencilerle sınırlıdır.

2. Bu araştırma, Kuraldışı Davranış Ölçeği (KDÖ), Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) ve Kişisel Bilgi Formu'nun ölçtüğü değişkenlerle sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Ergenlik Dönemi: Bireylerin kimlik bulma ve sosyal yaşama uyum sağlama sürecinde psikolojik özelliklerini araştırmaya ve değerlendirmeye başladıkları bir dönemdir (Steinberg ve Morris, 2001).

Kuraldışı Davranış: Ergenler arasında resmi kurumlara yansımayan, ancak yakalanmış olsalardı çoğu suç olarak kabul edilecek ve ergeni yasalarla karşı karşıya getirecek davranışlardır (Kaner,1991).

Anne Baba Tutumu: Baumrind (1978), çocuğun gelişimi sürecinde, anne babanın çocuğa yönelik olarak, yakınlık ve ilgi göstermek, sözle veya dokunarak sevgi belirtmek ve ortak faaliyetlerde bulunmak gibi, çocuğun benliğini onaylayıcı, destekleyici ve çocuk ve gencin tutum ve davranışlarını değiştirme amacıyla zor yoluyla denetleme, sevgi esirgeyerek denetleme ve ikna ederek denetleme şeklinde görülen davranışları olarak tanımlamaktadır. (Akt. Yavuzer, 2003 s:141).

İKİNCİ BÖLÜM

KAYNAK ÖZETLERİ

Bu bölümde, ergenlik, kuraldışı davranışlar, anne baba tutumları ve evlilik uyumu ile ilgili kuramsal bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Ergenlik

Lise dönemi; insan hayatında çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında kalan dönem olup bu dönem kişi için değişim, meydan okuma ve fırsat zamanıdır. İnsan hayatında başka hiçbir dönem böylesi kısa zamanda ve bu kadar çok alanda büyük bir değişime kapı aralamaz. Bu dönemde vücutlar, zihinler, yetenekler ve kişilerarası ilişkiler değişiklik gösterir.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün tanımına göre genç, 15-25 yaşları arasında olan, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişidir. Ülkemizde 14–22 yaş kesimi gençlik çağı olarak benimsenmiştir. (Yörükoğlu,2000). Ergenlik dönemi, diğer bir adıyla “Adolesan Çağı”, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. (Yavuzer, 2001).

Ergen, değişen ve gelişen kişiliği içinde çevrede yeni değerler aramaya, kişiliğin olgunlaşmasında rol oynayan özdeşleşme, özerklik, sorumluluk kavramlarına yanıt bulmaya çalışır. Bu kavramlar gence kişilik kazandırır, toplumla ilişkilerini biçimlendirir, toplumdaki yerini ve rolünü oluşturur. Özdeşleşme; gençlik çağına özgü ruhsal yapı içinde aile bireylerinden başlayarak çevredeki kişilere, düşüncelere, kültüre doğru gittikçe genişleyen bir alanda gencin istemli ya da istemsiz olarak benimsediği, özümlediği düşünce, davranış, tutum ve eylemlerden oluşan bir süreçtir. Özdeşleşmenin oluşturduğu ortamın toplumsal-ekonomik-kültürel özellikleri bir yönden kişiliği oluştururken, bir yandan da kişilikle toplum arasındaki

tüm ilişkilerin temeli olan özerklik ve sorumluluk kavramlarını biçimlendirir. (Yavuzer, 2006).

Yavuzer'e (2006) göre; bireye toplumsal değer hükümlerini kazandıran, ona ilk sosyal deneyim fırsatını veren aile ortamının, gelişim ve eğitim sürecindeki önemi büyüktür. Ancak aile ortamındaki toplumsal etkileşim yetersizliği ya da kötü modellerin bulunması, bu kurumun olumsuz bir uyarı kaynağı olmasına yol açar. Aile kurumunun yetersiz ya da eksik olması halinde, bu eksikliği giderecek en güçlü ve organize toplumsal kurum, okuldur. Ergenlik döneminin neredeyse tamamı eğitim-öğretim süreci içinde yani okulda geçmektedir.

Okul, bir sosyal kurum olarak gerektiğinde ailenin ve yakın çevrenin veremediği olumlu etkileşim ortamını hazırlayan, bu boşluğu dolduran bir kuruluş olmalıdır. Gencin ailesinden sonra en fazla zaman geçirdiği kurum olan okulun suç işlemeyi önlemedeki işlevi ve sorumluluğu diğer kurumlara göre daha fazladır. Okullar bir yandan doğrudan eğitim ve öğretim yoluyla çocuğun sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesini sağlayarak toplumda suçun önlenmesine hizmet ederken, bir yandan da öğrencilerin okul içinde suç işlemelerini önleyici tedbirler alır. Yapılan araştırmalar okul öğrenimiyle ergen suçluluğu arasında ters orantı olduğunu göstermektedir. Bu da gencin uyum sürecinde okulun etkililiğini kanıtlamaktadır (Yörükoğlu, 2000).

2.2.Kuraldışı Davranışlar

Ergenlerde problem davranışlar araştırılırken aslında birçok terimin kullanıldığı görülmüştür: Suç ile kuraldışı terimleri birbiri yerine kullanılırken bunun yanında şiddet, riskli davranış, anti sosyal davranış, zorbalık vb. terimlerin de kullanıldığı görülmüştür.

Ergenler, zaman zaman, kurallara uyma ve verilen talimatları uygulama noktasında problem yaşamaktadır. Bu durum süreklilik arz etmeyen süreç içerisinde geçebilen bir durum olsa da, bazı dönemlerde de yetişkinlerle ve otorite figürleriyle, okullarıyla, aileleriyle çatışmalar yaşamaktadırlar. Öğrencilerin disiplin anlamında yapması ve yapmaması istenilen, kural adı verilen davranışlar belirli normlara dayandırılır. Kurallar, sınıfta ve okulda öğrencinin gösterdiği davranışın doğru ya da yanlış olmasını belirlemede temel başvuru kaynağıdır.

2.2.1.Ortaöğretim Kurumları Ödül Ve Disiplin Yönetmeliğine Göre Kuraldışı Davranışlar

Ortaöğretim kurumlarında, kural dışı davranış olarak nitelendirilebilecek davranışlardan bazıları, ilgili disiplin yönetmeliğine göre de disiplin suçu sayılmakta ve bu davranışlarından dolayı öğrencilere çeşitli disiplin cezaları verilebilmektedir.

07.09.2013 tarih ve 28758 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliğinin 164.maddesinde, öğrencilere disiplin cezası gerektiren davranışlar belirtilmiştir. Öğrencilere, disiplin cezasını gerektiren davranış ve fiillerinin niteliklerine göre;

- a) Kınama,
- b) Okuldan kısa süreli uzaklaştırma,
- c) Okul değiştirme,
- d) Örgün eğitim dışına çıkarma cezalarından biri verilir.

Bu yönetmeliğe göre; Okulu, çevresini ve eşyasını kirletmek, yapması gereken görevleri yapmamak, kılık-kıyafete ilişkin mevzuat hükümlerine uymamak, tütün ve tütün mamullerini bulundurmak veya içmek, başkasına ait eşyayı izinsiz almak veya kullanmak, yalan söylemek, özürsüz devamsızlık yapmak, okula geldiği hâlde özürsüz eğitim ve öğretim faaliyetlerine, törenlere ve diğer sosyal etkinliklere katılmamak, okul kütüphanesi, atölye, laboratuvar, pansiyon veya diğer bölümlerden aldığı kitap, araç-gereç ve malzemeyi zamanında vermemek, eksik vermek veya kötü kullanmak, kaba ve saygısız davranmak, dersin ve ders dışı faaliyetlerin akışını ve düzenini bozacak davranışlarda bulunmak, kopya çekmek veya çekilmesine yardımcı olmak kınama cezasını gerektirir. (07.09.2013 tarih ve 28758 sayılı Resmi Gazete).

Okuldan kısa süreli uzaklaştırma cezasını gerektiren fiil ve davranışlar ise; kişilere, arkadaşlarına söz ve davranışlarla sarkıntılık, hakaret etmek, verilen görevlerin yapılmasına engel olmak, başkalarına hakaret etmek, kavga etmek, başkalarına fiili şiddet uygulamak, toplu kopya çekmek veya çekilmesine yardımcı olmaktır.

Bir diğer disiplin uygulaması olan okul değiştirme cezasını gerektiren davranışlar; Türk Bayrağına, ülkeyi, milleti ve devleti temsil eden sembollere saygısızlık etmek, millî ve manevi değerleri söz, yazı, resim veya başka bir şekilde aşağılamak; bu değerlere küfür ve hakaret etmek, okul çalışanlarının görevlerini yapmalarına engel olmak, hırsızlık yapmak, yaptırmak ve yapılmasına yardımcı olmak, okula ait taşınır veya taşınmaz mallara zarar vermek, eğitim ve öğretim

ortamina yaralayıcı, öldürücü silah ve patlayıcı madde ile her türlü aletleri getirmek veya bunları bulundurmak, zor kullanarak veya tehditle kopya çekmek veya çekilmesini sağlamaktır. (07.09.2013 tarih ve 28758 sayılı Resmî Gazete).

Türkiye Cumhuriyeti'nin devleti ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesine ve Türkiye Cumhuriyetinin insan haklarına ve Anayasanın başlangıcında belirtilen temel ilkelere dayalı millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti niteliklerine aykırı miting, forum, direniş, yürüyüş, boykot ve işgal gibi ferdi veya toplu eylemler düzenlemek; düzenlenmesini kışkırtmak ve düzenlenmiş bu gibi eylemlere etkin olarak katılmak veya katılmaya zorlamak, kurul ve komisyonların çalışmasını tehdit veya zor kullanarak engellemek, bağımlılık yapan zararlı maddelerin ticaretini yapmak, eğitim ve öğretim ortamını işgal etmek, okul içinde ve dışında tek veya toplu hâlde okulun yönetici, öğretmen, eğitici personel, memur ve diğer personeline karşı saldırıda bulunmak, okulun taşınır veya taşınmaz mallarını kasıtlı olarak tahrip etmek türünden davranışlar ise örgün eğitim dışına çıkarma cezalarını gerektirir.

2.2.2. Kuraldışı Davranışların Nedenlerini Açıklayan Kuramlar

Kaner (1992)'e göre ergen suçluluğunu açıklayan birçok teori bulunmaktadır. Teorilerin hepsi bu alandaki çalışmalara katkıda bulunmakla birlikte, ergen suçluluğuna ilişkin tüm nedenleri açıklayacak tek bir teoriden bahsedilemez.

2.2.2.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik yaklaşım, suçluların davranışlarının biyolojik bozukluklar sonucunda oluştuğunu ileri sürmektedir. Bu görüşe göre; suçlularda kalıtsal bozukluklar vardır. Yani bedensel özellikleri ve mizaçları onları suça yöneltmektedir. (Gibbons,1970,Akt: Kaner,1992). Bu yaklaşımın ilk temsilcilerinden olan Lombroso, suç eğilimlerinin kalıtsal olduğunu ve suçlu doğanların, insanoğlunun atalarıyla biyolojik ve fizyolojik benzerlikler gösterdiğini ileri sürmüştür.(Rowe ve Osgood, 1984, Akt: Kaner, 1992). Ona göre, suçlu doğanlar örneğin, uzun küt bir çene, seyrek sakal gibi bazı fiziksel özellikler taşımaktadırlar.

2.2.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramının çıkış noktası ergenlerde görülen problemlerli davranışları açıklamak değildir. Fakat yapılan çalışmalarda ergenlerde problem davranışların açıklanmasında sosyal öğrenme kuramından faydalanılmaktadır.

Bandura'nın kurucusu olduğu bu kurama göre ergenler gözlem yoluyla öğrendikleri problem davranışları göstermeye başlarlar (Siyez, 2009).

Saldırgan ve suçlu davranışların öğrenilmesinde öğrenme kuramının ilkelerinden yararlanan Bandura ve Walters, çocukların ne öğrendiklerinin önemine değinmişlerdir. Öğrenmeyi sağlayan ilkeler ceza ve ödüdür. Belirli davranışların ödülle karşılık bulması, o davranışın ileride tekrarlanma olasılığını arttıracaktır, cezalandırılan davranışların tekrarlanma olasılığı ise azalacaktır. Çocuk kendisine engel olundukça duygularını kontrol eder, saldırgan davranmaz ise ödüllendirilir ve saldırgan davranmamayı öğrenir. Çocuğun davranışlarının şekillenmesinde rolü olan önemli bir diğer etken ise taklittir. Çocuk diğer insanları saldırgan davranışlarda bulurlarken ya da saldırganlıklarını olumlu yönlendirebildiklerini gözlemlerken onları taklit eder (Kaner, 1992).

Kurama göre; ergenlik döneminde akran etkisi, aile etkisine oranla daha baskın çıkmaktadır. Buna göre, ergenler akran grubu içerisinde karşı karşıya geldiği ayırıcı pekiştirenler sayesinde suçluluğa yönelmektedir. Suç araştırmalarında akran grubunun suç işlemede etkisi oldukça dikkat çekicidir (Kızmaz, 2005).

2.2.2.3. Psikanalitik Kuram

Bu kuramın savunucusu olan Freud, suçluluğu id, ego, süper ego bileşiminde oluşan patolojik durumlar olarak adlandırmaktadır. Freud'a göre; idin kontrolünde sorun yaşayan birey, ego ve süper ego gelişiminde de yetersizlik yaşar ve id kontrol becerisi zayıflar, buna bağlı olarak birey suça yönelir. Devamında ego gelişmesindeki bozulma sonucunda asosyal karakter şekillenir ve süper ego fazla gelişir, böylece idin istekleri karşılanmamış olur. Freud bu türdeki suça yönelen bireyleri nevrotik olarak adlandırır (Kaner,1992).

2.2.2.4.Sosyal Kontrol Kuramı

Sosyal Kontrol Kuramının savunucusu Hirschi'ye göre, bireyin toplumla olan bağları zayıfladığında ya da koptuğunda, toplumun birey üzerindeki sınırlandırmaları kalkar ve kişi yasaları ihlal edebilir. Hirschi, bütün insanların potansiyel suçlu olduğunu, yasaları ve düzeni ahlaki değerlerin değil sosyal kontrol yasalarının sağladığını ileri sürmektedir, bireyin suç etkinliklerinde bulunması için sosyal kontrol yasalarının olmamasını bir sebep olarak göstermektedir.

Hirschi (1969), bireyin topluma olan bağıllığını dört unsura bağlamaktadır;

1. Bağıllık (attachment): Kişinin sosyal kurallara uyumlu olabilmesi ebeveyn, öğretmen, akranlar gibi yakın iletişimde olduğu bireylere bağlanmasına bağlıdır.

2. Taahhüt (commitment): Bireyin sorumluluk gibi enerji ve çaba gerektiren geleceğe yönelik taahhütleri, bireyi olumsuz davranışlara yönelmeden korur.

3. Katılma (involvement): Sosyal olarak önemli değerler olarak görülen, başarı gibi statüler veren etkinliklere katılım suç oluşturan davranışa yönelmeye engel olur.

4. İnanç (belief): Ahlak kurallarına yönelik olan, kişinin inanç düzeyinin güçlü olması kişiyi normal dışı davranışlardan korur.

Kuraldışı davranışları yani ergenlerin suç işleme nedenlerini anlatan birçok kuram bulunmaktadır. Ancak, ergen suçluluğunu açıklamaya çalışan kuramlardan hiç birisi tam anlamıyla suçluluğu bütün yönleriyle ele almamıştır. Örneğin, biyolojik kuramlar suçluluğu doğuştan getirilen bir özellik olarak görürken; psikolojik kuramlar suçu ruh sağlığı bozukluğu olarak tanımlamakta veya sosyolojik teoriler de suçun biyolojik ve psikolojik boyutunu göz ardı edebilmekte bu nedenle de sınırlı açıklamalar yapabilmektedir.

Günümüzde en çok kabul gören görüş ise; bireyin yaşadığı olumsuz çevre şartları(aile, okul, arkadaş ve riskli ortamlar vb.) ve bu çevre şartları ile etkileşimin sonucunda suça yatkınlığın arttığı görüşüdür. Yani bütün kuramların hepsinin toplamı diyebiliriz. Ergenin içinde bulunduğu bu çevre faktörleri, toplumda yer edinmeye ve kimlik kazanmaya çalışan ergeni olumsuz etkilemektedir.

Gördeles-Beşer (2009), çocuk ve ergenleri suça iten bu olumsuz etkileri şöyle özetlemektedirler:

- ✓ Sevgi Yoksunluğu,
- ✓ Yanlış veya Eksik Eğitim,
- ✓ Baskıcı Disiplin Yöntemleri,
- ✓ İhmal ve İstismar,
- ✓ Parçalanmış Aileler,
- ✓ Ailede Suçlu Birey Örnekleri İle
- ✓ Kitle İletişim Araçlarındaki Şiddet
- ✓ Suçlarla İlgili Programlar
- ✓ İç ve Dış Göçlerin Oluşturduğu Kültür Çatışmaları,

- ✓ Gecekonduşma
- ✓ Gelenek ve Görenekler,
- ✓ Ekonomik Bunalımlar,
- ✓ Çocuk- ergenin erken çalışmak zorunda kalması, gibi çocuk ve ergenin içinde bulunduğu her türlü koşul ve ortamdaki olay ve kişiler suç işlemede etkilidir. (Yavuzer, 1999)

2.3. Evlilik Uyumu

2.3.1. Evlilik Uyumunun Tanımlanması

Evlilik, 4000 yıldır süregelen toplumsal bir kurumdur. Doğada bulunmayan, kurucusu insan olan bir kültür kurumudur. Diğer kültür olayları gibi zamanla değişen, yeni biçimler alabilen, kadın ile erkeğin birlikteliği ile gerçekleşen en küçük toplum birimidir. İnsanın kurduğu her yapı gibi, evliliğin de zamanla aksayan, düzeltilmesi gereken yönleri vardır. Bütün zorluklarına karşın devam etmesi toplum sağlığı bakımından gerekli olan ve çağın değişimiyle, değişebileceği kabul edilen temel toplum birimidir. “Evlilik, geçmiş birikimleri, içlerinden yetiştikleri aileler, eğitim ve öğrenimleri, kültürleri birbirinden farklı olan iki kişinin hayatlarının geri kalan bölümünü birlikte geçirmeye karar vermektir.”(Baltaş ve Baltaş, 2008).

Bir yuva kurarak birbirlerine bağlananlar bu yuvada çocuklarını yetiştirmek için bir ortam bulurlar. Gerçekten kendilerinin olan çocukları, ayrıca hakiki ve sınırsız tezahürünü tam bir samimiyet içinde ve günlük yaşamın güçlüklerine göğüs gererek sürekli bir iletişimin teminat altına alınmasını da bu yuva sağlar(Jasper ve Baid, 2003).

Uyum, mutluluk, memnuniyet ve başarı gibi kavramlar evlilikte büyük önem taşımaktadır. Evlilik uyumu, eşler arasındaki ilişkilerin uyumunu ve farklı süreçleri belirtmektedir. Bu süreçler evlilik ve aile hayatında değişen durumlar karşısında eşlerin birbirlerinin beklenti ve ihtiyaçlarındaki dengeyi ve koşullara uyumu içermektedir. Diğer bir deyişle evlilikte uyum, farklı kişiliğe sahip eşlerin mutluluğu elde etmek ve müşterek hedeflere ulaşmak için bir bütün olarak birbirlerini tamamlaması olarak tanımlanabilir.

Evlilik uyumu ise evli çiftlerin evlilikteki başarısı ve işlevselliği olarak tanımlanan genel bir terimdir. Evlilik uyumu, evlilik doyumu ve mutluluğu kavramlarını da içerir (Kalkan, 2002: 29).

Evli bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından bu derece önemli olan evlilik yaşantısının kalitesini arttırmak pek çok araştırmacıyı bir yandan uyumu kavramsal olarak tanımlamaya, diğer yandan da eşler arasındaki uyumla ilişkili etmenlerin belirlenmesine yönelik araştırmalar yapmaya yönelmiştir. Örneğin, Spanier(1976), evlilik uyumunu ölçmeye yönelik ölçme aracı geliştirme çalışmasında eşler arası uyumu, sonucu beş boyutun derecesiyle belirlenen bir süreç olarak tanımlamıştır. Bu boyutlar, (a) soruna yol açabilecek eşler arası farklılıklar, (b) kişilerarası gerilimler ve kişisel kaygı, (c) eř doyumunu, (d) eşlerin uyuşması, (e) eşlerin ilişkisini etkileyecek önemli kararlarda uzlaşmadır (Koydemir, Selışık ve Tezer, 2006: 65).

Açık (2008), evlilik uyumu ve evlilik doyumunu kavramlarının çok farklı şekillerde tanımlandığını, uyum ya da doyum kavramlarının, bireyin ilişkilerine ait öznel değerlendirmelerinden yola çıkılarak tanımlanmakta olduğunu, bazı araştırmacıların evlilik kalitesini, uyum, doyum ve mutluluk derecesi ile ilişkilendirdiklerini belirtmiştir. Evlilik uyumu ile evlilik doyumunu kavramları aralarında yüksek korelasyon olmasından dolayı birbirlerinin yerine kullanıldığı gözlenmektedir. Bu durum, doyumlu çiftlerin aynı zamanda uyumlu oldukları ifade edilerek açıklanabilmekte ve bu iki kavramın farklı kavramlar olmadığı ileri sürülmektedir. Ancak bazı araştırmacılar doyumun ve uyumun iki farklı kavram olduğunu belirtmişlerdir (Yılmaz, 2001).

Evlilik uyumu karmaşık bir kavramdır. Bununla birlikte, tanımlanması ve kapsamıyla ilgili tartışmaların sürmesine rağmen birbiri ile iletişim halinde olan, evlilik ve aileyi ilgilendiren konularda fikir birliği yapabilen ve sorunlarını olumlu bir şekilde çözebilen çiftlerin evliliği uyumlu bir evlilik olarak tanımlanabilir. Ayrıca uyum, bir evliliğin zorunlu ve gönüllü boyutlarının dengede olması olarak da tanımlanmaktadır (Tutarel-Kışlak, 1999).

Her ailede çatışmanın nedeni farklı olmakla birlikte, genelde ailede çatışma nedeni olan konular üzerinde ülkemizde ve diş ülkelerde yapılan araştırmalar, uyumsuzluğa yol açan bazı temel faktörler ortaya koymuştur (Özgüven, 2000: 119). Bunlar aşağıda özet olarak belirtilmiştir.

1. İletişim yokluğu,
2. Sürekli tartışma,
3. Doyurulamamış ya da giderilmemiş duygusal gereksinimler,
4. Cinsel doyumsuzluk,

5. Para yönetimine ilişkin anlaşmazlıklar,
6. Eşlerin kendi ailelerine ilişkin sorunlar,
7. Aile sadakatini bozmak,
8. Çocuklara ilişkin sorunlar,
9. Otorite buhranı,
10. Şüphencilik ve ayrımcılık,
11. Alkol, uyuşturucu, madde bağımlılığı,
12. Fiziksel saldırganlık,
13. Boş zamanı kullanmada uyumsuzluk,
14. Politik görüş ve inançlardaki farklılıklar,
15. Ailede rol kargaşası.

2.3.2. Evlilik Uyumunun Önemi

Eşlerin, aile yaşantısına ilişkin konuları planlama ve uygulamada görüş birliğinde olmaları, aile içi ilişkilere, işbirliğine ilgi göstermeleri sağlam bir aile yapısının oluşmasında önemli rol oynar. Uyumsuz evlilikler ise, kuşaklar yoluyla mutsuz ve uyumsuz evliliklere yol açabilir, çünkü evlilik ile ilgili olumsuz duygu ve yargılar uyumsuz çiftlerin çocuklarına da geçebilmekte uyumsuz ve başarısız evliliklerin zincirleme sürüp gitmesine neden olabilmektedir. Bu durum da ailelerden meydana gelen toplumun yapısını ve gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Bilen, 1983; Akt: Şener ve Terzioğlu, 2008).

Uyumlu bir evliliğe bağlı olarak gelişen evlilik mutluluğu ve evlilik doyumu, insan yaşamında önemli bir rol oynamakta ve evli bireylerin psikolojik sağlığını yakından etkilemektedir. Evlilik uyumu bozulmaya başladığında bu tablo, eşler ve var ise çocuklar açısından bir yaşam krizine ya da travmaya dönüşmektedir. Bu durum mutlu ya da mutsuz evlilik olgusunu da ortaya çıkarmaktadır. Uyumlu bir evlilik ilişkisi eşlerin evlilikten sağladığı doyumu ve evlilik mutluluğunu etkilerken, diğer değişkenlerle birlikte gittikçe zorlaşan sosyo-ekonomik koşullar karşısında eşlerin psikolojik sağlığını da korumaktadır(Sardoğan ve Karahan, 2005).

2.4. Anne Baba Tutumu

Ana-baba tutumları, çocuğun kişiliğinin oluşumunda ve karakterinin şekillenmesinde büyük önem taşır. Uyumlu ve özgür bir aile ortamı içinde, tutarlı ve

sağlıklı ilişkiler içinde yetişen kişi, özerk bir birey olarak yetişkin yaşamına ulaşabilir (Yavuzer, 1994).

Anne ve baba tutumunun sağlıklı olması, büyük ölçüde onların kendi iç dünyalarında barışık, huzurlu ve eşlerin birbirlerine karşı sevgi ve saygılı olmalarına bağlıdır. Kendi çocukluk yıllarında engellenmiş bireyler, kendi ana-babalarından gördükleri yöntemlerle çocuklarını dizginleme, suçlama, aşağılama yoluna giderler ya da aşırı baskı altında yetişmiş ana-baba, kendi çocuğuna karşı aşırı yumuşak bir tutum içerisine girebilir. Böyle ortamlarda büyüyen çocuklarda saldırgan ve isyankâr davranışlara daha çok rastlanır. Anne babaların destekleyici tutum ve davranışlarıyla, ikna yoluyla çocuk üzerinde denetim kurmalarının olumlu etkileri vardır.

Araştırmalara göre, ana-babaların ikna etme yolu ile destekleyici tutum ve davranış sergilemelerinin çocukların psiko-sosyal gelişimi üzerinde olumlu etkilerinin olduğu gözlenmiştir (Yavuzer, 1994).

2.4.1. Anne Baba Tutumlarının Çeşitleri

Ergenin kişilik gelişiminde kalıtsal faktörler kadar çevresel faktörler de etkilidir. Çevresel faktörlerden özellikle ana-baba tutumları kişilik gelişiminde belirleyici bir etkidir. Farklı kuramsal çerçeveye dayanan sınıflamalar olmakla birlikte, araştırmada genel kabul gören ana-baba tutumlarına yönelik sınıflama aşağıda verilmiştir.

2.4.1.1.Baskıcı Otoriter Tutum

Baskıcı ve otoriter tutum, çocuğun kendine olan güvenini ortadan kaldıran ve onun kişilik gelişimini dikkate almayan, bireyin her girişiminin çoğu kez yeni baskı, ceza ve azarlamalara neden olduğu bir tutumdur. Bu tutumun gösterildiği bir ailede yetişen bireyler, genellikle kişilikleri silinmiş, başkalarının etkisinde kolay kalabilen ve hassas tipler olarak ortaya çıkmaktadırlar (Yavuzer, 1998).

Otoriter anne baba, sevgisini çocukta istenilen davranışların oluşması için bir pekiştirici olarak kullanır. Eğer çocuk anne babanın istediği şekilde davranırsa sevgilerini gösterirler. Kendilerini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görürler ve çocuktan mutlak uyum beklerler (Cüceloğlu,1997).

Bu tutumu sergileyen anne babaya sahip bireyler, anne ve babalarından takdir görmek için değil, cezadan kurtulmak için istenildiği şekilde davranırlar. Bu bireyler, anne ve babalarının kendi üzerlerindeki otoritelerinden kurtulamadıkları için

sonunda silik kişilik geliştirirler. Kendi doğal eğilimleri ile anne ve babalarının kendilerinden beklentilerinin arasında bunalan bireylerin, bunun sonucunda ya psikolojileri bozulur ya da duyguları hassaslaşmış ve kolay kırılabilen bir kişiliğe bürünürler (Altınköprü, 1984).

Bu tutumu benimseyen anne-babalar, demokratik tutumun tam tersine çocuklarının kendilerinden farklı bir birey olduğu düşüncesinde değildir. Bu tutumun temel niteliği çocuğa karşı gösterilen baskıdır. Anne baba, çocuklarına kesin olarak hâkim olduklarına inanırlar. Hiçbir açıklama yapılmaksızın konulan kuralları vardır. Çocuklar anne-babanın koydukları bu kurallara, koşulsuz uymalıdır ve itaat emelidir. Sürekli bir değerlendirme, kontrol etme ve şekil vermeye çalışma vardır: (Öyle yapılmaz, böyle yapılır ne biçim oturuyorsun... vb.) İstenmeyen davranışlar cezalandırılır. Bu ceza çoğu kez sözel olarak hakaretten, küçümsemeye, aşağılamaya hatta dayığa kadar varabilir. İletişimin tek yönlü oluşu ve baskıcı tutum anne-baba çocuk ilişkisindeki sevgi ve ilgiye dayalı ilişkiyi engelleyici olmaktadır. İlişkilerde daha çok korku ve kızgınlık duyguları egemendir. Bu şekilde yetiştirilen çocuklar duygu (özellikle de öfke ve kızgınlık duygularını) ve düşüncelerini kolay ifade edemeyen, otorite varlığında sinen, boyun eğen ama otoritenin olmadığı yerlerde kurallara aykırı davranan kişilerdir. Kendilerinden güçlü kişilere karşı itaat davranışı gösterirken, kendinden güçsüzlere karşı saldırgan davranışlar sergilerler (Şendil, 2003).

Çocukları ağır bir baskı altında tutulmak çocuk için olumsuz neticeler verir. Çocuk anne ve babasına ve diğerlerine duygularını ifade edemez ve korkar. Ürkek ve pasif olur. Bu tür çocuklar anne ve baba baskısından ürktüklerinden onlara itaat etme yolunu seçmişlerdir. Boyun eğmediklerinde dışlanacaklarını ve cezalandırılacaklarını bilirler ve bundan korkarlar. Bu tür çocuklar anne ve babasına sevgi yerine öfke ve nefret duyabilirler. Benlik saygıları sık sık cezalandırılmaktan ötürü düşüktür. Bu tür çocukların özgüvenleri de olumsuz olarak etkilenir (Aydın, 2002).

2.4.1.2. Demokratik Tutum

Demokratik tutuma sahip anne babalar, çocuklarını ayrı bir kişi olarak kabul edip onlara değer vermekte ve bağımsız bir kişilik geliştirmelerini teşvik etmektedirler. Çocuğun kendine has, biricik ve tek olduğunu kabul anlayışı vardır, onun aile içinde özgür şekilde gelişmesine, yeteneklerini en üst düzeyde açığa çıkarmasına ve "kendini gerçekleştirmesine" izin verilir. Çocuğuna barınma,

beslenme, korunma gibi temel ihtiyaçların karşılamanın yanı sıra ona "sevgi" gösterilir. Bu sevgi gerçekten karşılıksızdır. Çocuk böyle bir ailede anne babanın sevgi ve desteğinden hiçbir zaman yoksun kalmayacağını bilir. Çocuğa aile içinde eşit haklar tanınmıştır. Fikirlerini açıkça ifade etmesi desteklenir ve bu konuda cesaretlendirilir. Anne baba, çocuklarına karı daha arkadaşça yaklaşır, onlarla birçok şeyi paylaşırlar, onlara değer verir ve bunu onlara hissettirirler. Anne babalar katı kurallar koymak yerine esnek davranmasını da bilirler. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar, doğal olarak küçük yaştan başlayarak sorumluluk almaya hazır hale gelirler (Şendil, 2003).

Başarısızlıkların cezalandırılması yerine başarıları ödüllendirilir. Sık yapılan hatalardan biri anne-babanın daha çok çocuğun yaptığı hatalar üzerinde yoğunlaşmasıdır. Bunun yerine öncelikle olumlu davranışları görmek ve bunu sözelleştirmek çocuğun olumlu bir benlik duygusu geliştirmesinde önemli rol oynar. Aile içi ilişkilerinde karşılıklı sevgi ve saygı, birbirinin hakkına saygılı olma ve hoşgörü, demokrasi terbiyesinin bireye kazandırılmasını da sağlamaktadır (Yıldırım, 1997).

Yavuzer'e göre demokratik anne babaların sergilediği güven verici ve hoşgörülü tutum anne babanın çocuklarına karşı hoşgörü sahibi olmaları, bazı kısıtlamalar dışında çocukların arzularını diledikleri biçimde gerçekleştirmelerine izin vermeleri anlamına gelir. Aile ortamında hoşgörünün makul bir düzeyde gerçekleşmesi çocuğun kendine güven yaratıcı, toplumsal bir birey olmasına yardım eder, evde kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları bellidir. Bu sınırlar içinde çocuğun özgürce söz hakkı vardır. Sevgi ve teşvik görür. Böyle bir ortamda çocuk girişim yeteneğine sahip olur, öz güvenini kazanır ve kendi kendine karar verip sorumluluk taşımalarını öğrenir. Çocuğa yakın ilgi göstermek sözle ya da dokunarak sevgi göstermek onunla ortak faaliyetler de bulunmak destekleyici anne baba yaklaşımıdır. Bu yaklaşım içinde bulunan anne babalar çocuklarını denetlemek için ikna yolunu kullanır ve destekleyici tutum içinde bulunurlar. Anne ve babanın çocuğun faaliyetlerine ilgi gösterip sınırlandırmaması özgür bir ortam oluşturması çocuğun kendi kendine öğrenmesine ve yeni beceriler kazanmasına teşvik etmiş olur. Özgür ortamda yetişen çocuk cesaretlenir. Destekleyici yaklaşım içerisinde olan anne babalar çocuğunun bireyselliğinin farkında olup bu bilinçle hareket etmektedirler (Yavuzer, 1998).

Çocuk dış dünyayı ancak kendine tanınan fırsat ve olanaklar ölçüsünde algılamaya ve keşfetmeye çalışır. Anne ve baba çocuğun başarılarından dolayı mutluluğunu, sözlü olduğu kadar beden diliyle de yansıttığı takdirde, onu yeni girişimlere ve başarılarla itmiş olur. Örneğin, kâğıt kalemle yeni tanışan çocuk ilk karalama çabasının anne ve babası tarafından beğenildiğini görürse, karşısındakileri memnun etmek ve beğeni kazanmak için benzer bir resim daha yapmayı dener. Çünkü "başarılmış eylem " çocukta devam etme isteği doğurur. Ona bu eylemi tam bir beceriye dönüştürünceye kadar tekrarlar (Yavuzer, 2006,).

2.4.1.3. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum

Bireyin sevilmediği, fakat otoriter aile ortamından farklı olarak bireye aşırı kontrolün de uygulanmadığı ve başkalarıyla mukayese edilmeyip bireyden fazla bir beklentiye girilmediğinden bir takım hedeflerin de bireye gösterilmediği tutumdur. İlgisiz ve kayıtsız tutumda anne babalar bireyi yalnız bırakarak görmezden gelirler. Bireyin olumsuz davranışını değiştirmek için kullanılan yaptırımlar caydırıcılıktan uzaktır. Birey, böyle bir tutum neticesinde suçluluk duygusu ile birlikte etrafına, kendine ve eşyalara zarar verme eğilimi göstermektedir (Yavuzer, 1998: 33).

Duygusal istismara yol açan böyle bir ortamda ana-baba-çocuk üçgeni arasında iletişim kopukluğu gözlenir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki; ilgisiz ve kayıtsız anne-baba tutumu çocuğun saldırganlık eğilimini güçlendirmektedir (Yavuzer, 1994).

Bu tür ailelerde çocuk ile ilgilenilmemekte, çocuk tek başına bırakılmaktadır. Bu ilgi ve sevgi yoksunluğu çocuğun kişilik gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu çocuklar yetişkin yaşamında kendine ve çevresindeki insanlara güvenemeyen bireyler olmaktadır. Bu davranış biçimi özü itibarıyla çocuğa karşı bir duygusal istismardır (Tuzcuoğlu, 2003).

İlgisiz ve kayıtsız tutumda anne babalar çocuğa caydırıcı gibi gözükse ama aslında çocuğun olumsuz davranışlarını ortadan kaldırmaya yetmeyen, aksine daha da arttıran bir takım yaptırımlarda bulunmaya çalışırlar. Zamanla anne ve babanın yaptırımlarını yetersiz bulan birey kontrolü ele geçirmeye ve anne babasına istediğini yaptırmaya başlar. İstekleri yapılmadığında da şımarmaya, ağlayıp huzursuzluk çıkarmaya baslar. İstekleri yerine geldikçe daha da fazlasını isteyip sonunda şımarık, bencil ve sorumsuz bir kişilik haline gelir (Altınköprü, 1984).

2.4.1.4. Aşırı Koruyucu ve Müdahaleci Tutum

Böyle bir tutumu benimseyen anne-babalar, adeta çocukları için pembe bir dünya oluşturarak, onu dünyadaki tüm zarar ve kötülüklerden korumaya çalışırlar. Demokratik tutumun aksine, çocuklarına kolay kolay sorumluluk veremezler, çünkü çocukları beceremez, yanlış yapar, dolayısıyla da zarar görür. Çocuğun yapabileceği birçok şey büyükler tarafından yapılır. Çocukları iyi beslensin diye ağzına beslemekten (kendi başına yiyebilecek yaşta olmasına rağmen), “yetiştiremiyor” ya da “yoruluyor” diye ev ödevini yapmaya, hatta evlenmiş çocuğunun ev yaşamını idare etmeye kadar uygun olmayan müdahaleler söz konusudur ve çoğu kez bu çocuklar da artık, bu destekler olmaksızın birçok işlevi yerine getiremez hale gelmişlerdir (Şendil, 2003).

Genellikle bu tür anne-babaların çocukları girişimci olmayan, korkak, çekingen, kendilerine güvensiz, daima bir başkasının desteğini arayan ve belirli beceriler yönünden yaşlılarından daha yavaş gelişmiş çocuklardır. Bu da çocuğun özellikle sosyal ilişkilerde pasif olmasına neden olur. Ev dışındaki dünya onlar için gerçekten uyumu zor ve hatta tehlikelerle doludur, özellikle de kendilerini koruyacak yetişkinlerin olmadığı yaşıt grupları içinde, oyun ortamlarında bile varlık gösteremezler ve diğer çocuklar tarafından dışlanabilir, alay edilebilir hatta tartaklanabilirler. Aşırı koruyucu ve müdahaleci anne babalar, çocuklarını adeta kendilerinin bir uzantısı gibi görürler ve çoğu kez de onlarla duygusal yoksunluklarını giderirler. Çocuğun anne-babaya olan bağımlılığını bir görev olarak algırlar. Cinsiyetler arasında fark gözetirler, Özellikle kız çocuğunun bağımsız bir birey olması tehlike içerdiği için kız çocuk üzerinde daha fazla kontrol sağlamaya çalışırlar (Şendil, 2003).

Anne babalar çocuğunu korumak adına çocuğun her hareketine sınırlama getirir, çocuk adına karar verir. Sürekli korunan çocuklar, kendilerini korumayı öğrenemediği için savunmasız, çabuk uyan, utangaç veya sorumsuz bir kişilik geliştirebilirler ya da şımarık bir kişilik geliştirebilirler. Böyle ortamlarda büyüyen çocuklarda problem çözme yetisi de yeteri kadar gelişemez (Navaro, 1989).

2.4.1.5. Tutarsız Tutum

Bu tip anne baba tutumu çok sık görülen kusurlu tutumlardan biridir. Anne ve baba çocuğa çelişen mesajlar vermektedirler. Ebeveynlerden birisinin evet deyip onay verdiği bir şeye bir diğer ebeveyn hayır demektedir. Ayrıca çocuğu disipline

ederken hoşgörü ile karışık olarak cezalandırmada kullanılmaktadır ve bu çocuğun zihninde çelişik bir durum yaratmaktadır. Bazı durumlarda ise aynı davranışa farklı zamanlarda farklı ve zıt tepkiler verilmektedir. Anne ve babanın çocuğun eğitimi konusunda uyuşmayan görüşleri vardır bu da çocuğun disiplini konusunda farklı tavırlar ortaya koymalarına sebep olmaktadır (Aydın, 2003). Evde tam olarak tanımlanmayan ve ne zaman nerede uygulanacağı belli olmayan bir disiplin vardır. Bu durumda ise çocuk kendi davranışları konusunda emin olamamaktadır ve davranışını anne babasının durumuna göre ayarlamak zorunda kalır. Tutumunu anne babasının keyifli ya da öfkeli oluşuna göre ayarlamaya çalışır (Yörükoğlu, 1985).

Bu tür ailelerde anne baba arasında, çocuk yetiştirme konusunda, davranışsal ya da fikinsel olarak dengesizlik ve tutarsızlık söz konusudur. Anne ile babanın, çocuğun yanında, “çocuk konusunda” birbirlerini eleştirmeleri, birinin olumlu yaklaşımına diğerinin olumsuz tutumu ya da taraflardan birinin çocuğu kayırması, çok sıklıkla rastlanan eğitim yanlışlarındandır. Bir diğer dengesizlik ve kararsızlık örneği, anne veya babanın şahsında yaşanabilir. Böyle durumda çocuğa sözünü dinletmek için çaba sarf eden annenin, bir isteğini yaptırmak üzere, önce yumuşak tonda konuştuğu, ardından sesini yükselttiği, çocuğun isteğini hala yerine getirmemesi halinde dövdüğü, ardından da diz çöküp özür dilediği görülür (Yavuzer, 1994).

Tutarsızlık, tek tek annenin ya da babanın, bir gününün bir gününe uymaması biçiminde olabileceği gibi, anne ve babanın birbirine çok aykırı ceza ve eğitim anlayışlarının çatışmasından da doğabilir. O zaman çocuk davranışını kime uyduracağını bilemez. Ancak burada sözü edilen tutarsızlık sürüp giden türden olanlardır. Yoksa hiçbir eğitim yönteminde salt tutarlılık sağlamak olanağı yoktur. Bir evde bir gün görmezden gelinen bir yaramazlık, ertesi gün ağır ceza görüyorsa, annenin yaptığını baba bozuyorsa ya da babanın verdiği cezaya anne karşı çıkıyorsa, ailede tutarsızlık var diyebiliriz (Yörükoğlu, 2004)

Ancak bu tür anne baba tutumu diğer tutumlara nazaran daha fazla zarar veren bir tutumdur. Çocuk anne ve babasının tepkilerinden tam olarak emin olmadığından kendisine has kişilik geliştirmekte zorlanır.

2.4.2. Tutumların Oluşmasında Ailenin Etkisi

Aile, tutumların oluşmasında ve şekillenmesinde önemli rol oynayan bir unsurdur. İlkokul çağına kadar geçen sürede çocuk, anne-babasının kendisine çeşitli

konularda bilgi verecek, ödüllendirip cezalandıracak bir otorite olarak görmektedir. Okul öncesi çağındaki çocuklar ile yapılan araştırmalar, bu yaştaki çocukların çeşitli olaylara ve durumlara ilişkin tutumlarının hemen hemen anne ve babalarının tutumlarıyla aynı paralellikte olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmada okul öncesi çocukların %95'inin, ilkokul çağındaki çocukların %80'inin, üniversite çağındaki gençlerin ise %50-60'ının babalarıyla aynı politik partiyi destekledikleri bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinde de %50-60 arasında değişen bir oranın babalarıyla aynı politik partiyi tercih etmeleri, anne-babaların çocukların tutumlarını uzun süreli hatta hayat boyu sürebilecek bir biçimde etkilediklerinin iyi bir kanıtıdır (Aydın, 1987).

2.4.3. Ailede İletişim ve Anne Baba Tutumlarının Önemi

Toplumunu oluşturan en küçük sosyal kurum aile olduğuna göre sağlıklı toplumların oluşması açısından çocuğun eğitimi ile ilgili olarak ailenin izlediği yol çok önemlidir. Ailenin eğitime ilişkin tutumu ve eylemleri, içinde yaşanılan kültürün değerlerine ve normlarına göre şekillenmektedir. Gerek kırsal gerek kentsel kültüre ait olsun her ailenin toplum içinde bir konumu vardır. Bu sosyal konum doğal olarak ailenin eğitsel ortamını da etkilemektedir. Çocuğun hızlı gelişiminin olduğu ve kişilik özelliklerini yerleştiği temel eğitim döneminde aile ortamı eğitim açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Kılıç, 2007).

Aile kişinin içine doğduğu, ilk sosyal deneyimlerini kazandığı ve daha sonraki yıllar için gerekli ilk adımları attığı yerdir. Çocukların ya da bireylerin kişiliklerinin temelleri ailede atılır. Ailenin sağladığı öğrenme yaşantıları ve sunmakta olduğu modellerin, çocuktaki olumlu sosyal davranış ve değerlerin gelişmesinde önemli bir yeri vardır (Ülküer ve Buz, 1988).

Bu bakımdan ailenin çocuk ve yaşamı üzerinde etkisi büyüktür. Bu etkileşim daha anne karnında başlar. Bu evrede annenin duygusal dünyası, çocuğu isteyip istememesi ve benzeri faktörler karnındaki çocuk üzerinde son derece etkili olurlar. Bu evrede annenin mutsuzluğu, kızgınlığı, ruhsal durumu karnındaki çocuk üzerinde etkiye sahiptir. Annenin duyguları vücudundaki hormonlar yolu ile karnındaki çocuğa geçerler. Bu bakımdan anne çocuğu daha karnında iken etkilemeye başlar (Örgün, 2000). Çocuk doğduktan sonra ise bu etkileşim artarak devam eder.

Karşılıklı ana baba çocuk etkileşimi çocuk gelişiminin kilit özelliklerindedir. Ana babanın katılması, ana babanın kendine yardım edebilme yetenekleri ve çocuk yetiştirme stilleri, ana baba ve çocuk etkileşimlerini etkileyen ve erken dönemdeki gelişmeye, okula geçişe ve çocuğun gelecekteki verimine katkıda bulunan faktörlerdir (Kılıç, 2007).

Sağlıksız ailenin temelinde birbirleriyle anlaşamayan, aralarında iyi bir iletişim ve etkileşim kuramamış olan eşler bulunur. Bu doyumsuzluklar çeşitli patolojik davranışlara dönüşerek gerek esler arasında gerekse çocuklarda bazı bozulmalara yol açabilmektedir. Ancak ailenin sağlıklı ve sağlıksız olmasında, dış uyaranların etkisi de göz önüne alınmalıdır. Aile içinde veya dışında, hastalık, ölüm, işsizlik gibi meydana gelen bazı olayların geçici de olsa, aile fonksiyonlarında birtakım bozulmalara sebebiyet verdiği kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Aile grubu içinde rol alan kişilerin eksilmesi ve ilavesi, kişilerin yaşamlarında esas olan rollerde değişiklik olması veya kendilerine uygun olmayan bir role geçmek zorunda kalmaları bazı sorun odakları yaratarak, sağlıksız davranışları arttırabilir (Kılıç 2007).

2.5. İlgili Araştırmalar

2.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Anne baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, anne baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin benlik saygısı puanının anne baba tutumlarını koruyucu ve otoriter olarak algılayanların benlik saygısı puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir (Aktaş, 2011; s.82).

Sezer ve Oğuz (2010), üniversite öğrencilerinin kendilerini değerlendirmeleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında 394 erkek, 332 kız olmak üzere toplam 772 kişi üzerinde yaptıkları çalışmada Ana Baba Tutum Ölçeği, Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanmış ve araştırma sonucunda anne baba tutumlarının ergenlerde kendilik değerlendirmelerini yordadığı, kendilik değeri ile demokratik anne baba tutumu arasında pozitif yönde, otoriter ve koruyucu-istekçi anne baba tutumu il negatif yönde bir ilişkinin olduğu ortaya koyulmuştur.

Diñer (2008; s.115), alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin algılanan anne baba tutumlarını ve arkadaşlık ilişkilerini incelemek, ergenlerin anne-

baba tutumlarını algılamalarında ve arkadaşlık ilişkilerinde bazı değişkenlerin etkili olup olmadığını belirlemek, alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin anne-baba tutumlarını algılamaları ile arkadaşlık ilişkileri arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla lise 2. sınıfa devam eden 150 ergen üzerinde yaptığı çalışmada, ergenler hakkında bilgi edinebilmek amacıyla genel bilgi formu, ergenlerin anne-baba tutumuna ilişkin algılarını değerlendirmek amacıyla Anne Baba Tutum Ölçeği ve ergenlerin akran ilişkilerini öğrenebilmek amacıyla Akran İlişkileri Ölçeği kullanmıştır. Araştırmanın sonucunda, alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler arasında arkadaşlık ilişkileri alt boyutları ile algılanan anne baba tutum puan ortalamaları açısından anlamlı farklılıklar olduğunu ve ergenlerin anne-baba tutumlarının demokratik olarak algılanması ile arkadaş ilişkileri puanlarının da arttığını belirtmiştir.

Türker (2008; s.211), çalışan bireylerin anne babalarına yönelik algıladıkları çocuk yetiştirme davranışları ile benlik saygıları, örgütsel tutumları ve psikosomatik şikâyetleri arasındaki ilişkileri incelediği çalışmada, araştırmaya katılan 296 kişiye S-EMBU algılanan anne baba tutumları Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Neuberger İş Doyum Ölçeği, Örgütsel Bağlılık, Algılanan Liderlik Özellikleri Ölçeği ile Kişisel bilgi formu uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda, ailelerin çocuk yetiştirme tutumlarının benlik saygısını etkileyerek, iş tatmini ve psikosomatik şikâyetler üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları araştırmasında Aras ve arkadaşları (2007), ergenlik döneminde sık görülen riskli davranışların, ergenlerin biyolojik, genetik ve kişilik özellikleri ile çevresel etkenlerin etkileşimi sonucunda şekillenmekte olduğunu belirtmişler ve bu amaçla lise öğrencilerinde riskli davranışlar ve suç işleme eğilimi ile ilişkili etkenlerin değerlendirilmesi çalışmasını yapmışlardır. Yöntem olarak, araştırmacıların oluşturduğu anket formu ve Kaner tarafından geliştirilen Kuraldışı Davranış Ölçeği lise son sınıf öğrencilerine sınıflarında uygulanmıştır. Bulgulara bakıldığında öğrencilerdeki en sık üç kuraldışı davranışın okulla ilgili olduğu bulunmuştur. Meslek lisesinde okuyan ve okulda sene tekrarı olan erkekler ile karne notu düşük olan kız ve erkek öğrenciler daha çok kuraldışı davranış eğilimi bildirmişlerdir. Kız ve erkeklerde babanın eğitim düzeyinin yüksekliği ve az çocuklu ailede yaşama, kızlarda ise annenin eğitim düzeyinin ve aile gelirinin yüksekliği kuraldışı davranışlarla ilişkili ailesel özellikler olarak bulunmuştur. Lise öğrencilerindeki kuraldışı davranışların anne-babalardaki

ve arkadaşlardaki sorunlu davranışlarla ilişkili olduğu belirlenmiştir. Erkeklerde kuraldışı davranışların daha yüksek oranda görüldüğü ve riskli davranışların birbirleriyle bağlantılı olduğu saptanmıştır.

Balkaya ve Ceyhan (2007)'ın lise öğrencilerinin suç davranışlarıyla ilgili çalışmasında, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin kişisel ve ailesel özellikler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma 1454 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerine ilişkin veriler, "Suç Davranışı Ölçeği" (Kaner, 2001) ile kişisel ailesel özelliklerine ilişkin veriler ise araştırmacılar tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde, parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis Testi'nden yararlanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; suç davranışı ile cinsiyet, yaş, öğrenim görülen okul türü, serbest zaman etkinliklerine katılma durumu, anne-babanın öğrenim durumu, anne babanın çocuk yetiştirme tutumları, aile ortamında kendini mutlu hissetme durumu ve ailenin arkadaşları onaylama durumu arasında önemli ilişkiler elde edilmiştir. Suç davranışı ile sosyo-ekonomik düzey ve anne babanın birliktelik durumu arasında ise önemli bir ilişki bulunmamıştır.

Yine ergenlerin aileleriyle ilişki ve iletişimlerinin incelendiği başka bir çalışmayı Sağlam (2007) yapmıştır. Çalışma lise öğrencilerinin aile iletişimlerinin; aileden algılanan sosyal desteğe ve algılanan ana baba tutumuna göre değişip değişmediğini ortaya çıkarmak için Lise 1. 2. ve 3. sınıfa devam eden öğrencilerden tesadüfen seçilen 111 erkek, 193 kız toplam 304 denek üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deneklerin aileleriyle ilişkilerini ortaya çıkarmak amacıyla Ergen-Aile İletişim Anketi, Aile Sosyal Destek Ölçeği, Ana-Baba Tutum Envanteri kullanılmıştır. Ana-baba iletişimi ile ana-baba tutumu ve sosyal destek arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Farklı cinsiyetteki öğrencilerin ana-baba iletişimleri, algıladıkları ana-baba tutumlarına ve sosyal destek durumlarına göre anlamlı fark göstermediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Benzer çalışmada, Bayraktar (2007) olumlu ergen gelişiminde ebeveyn-akran ilişkilerinin önemini vurgulayarak, ergenlerin aslında sanıldığı kadar olumsuz sosyal ortamlarda davranışlara yoğunlaşmadığını, olumlu sosyal davranışlarının da olduğunu ancak bunun gözden kaçırıldığını söylemektedir. Sonuçta, araştırmasında, ergen-ebeveyn-akran ilişkileriyle, olumlu ergen gelişimi arasındaki ilişkinin çok

boyutlu ve çok yönlü ele alındığında ve tekyönlü değil de çift yönlü değerlendirildiğinde daha doğru sonuçlar alınabileceğini sonucuna varmıştır.

Siyez (2006), ergenlerde görülen problem davranışları yordayan koruyucu ve risk faktörleri araştırdığı çalışmasında, aile ilişkilerinden memnun olma, uygun ebeveyn modelinin olması, algılanan sosyal desteğin ve kontrol düzeyinin yüksek olması, ebeveynin problem davranışı onaylaması ile problem davranışlar arasında anlamlı ilişkiler bulmuştur.

Şule Erçetin ve Arzu Ertürk Kayman tarafından Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP) kapsamında yapılan “Suç, Suçluluk, Nedenlerine İlişkin Algılar” konulu araştırma; Trabzon, İstanbul ve Antep Bölgelerinden gönüllü olarak katılan toplam 116 okul müdür ve müdür yardımcılarının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Veriler anket yöntemiyle toplanmıştır. Araştırma sonucunda okula ilişkin suçluluğa zemin hazırlayan noktalardan biri olarak sosyal ve kültürel etkinliklerin yetersizliği dile getirilmiştir. Yöneticilerin suç konusunda alınması gerektiğini düşündükleri önlemlerden bazıları da; öğrencilerin sosyal etkinliklere katılması ve sorumluluk alması gerektiği, boş vakitlerin okulda geçirebilmelerinin sağlanması gerektiği şeklindedir (Erçetin, 2006).

Okat (2006) tarafından yapılan ve okuldaki suç davranışlarını incelediği araştırmada, Adana İli genel lise ve endüstri meslek lisesi öğrencilerinin okuldaki kural dışı davranışlarına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması amaçlanmıştır. Örnekleminde, 350 öğretmen ve 405 öğrenci olmak üzere toplam 755 katılımcı bulunmaktadır. Genel lise öğrencilerinin, ankette yer alan kuraldışı davranışların tamamı içerisinde “en çok” yaptıklarını düşündükleri davranış; “derste arkadaşlarıyla konuşma”dır. Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin, ankette yer alan kuraldışı davranışların tamamı içerisinde “en çok” yaptıklarını düşündükleri davranış; “arkadaşlarına lakap takma”dır. Genel lise öğretmenlerinin, ankette yer alan kuraldışı davranışların tamamı içerisinde “en çok” yapıldığını düşündükleri davranış; “ders zili çalmasına rağmen sınıf kapısının önünde bekleme” olarak bulunurken; endüstri meslek lisesi öğretmenlerinin, ankette yer alan kuraldışı davranışların tamamı içerisinde “en çok” yapıldığını düşündükleri davranış; “arkadaşlarına karşı kaba konuşma”dır. Genel Lise öğretmenleri ile Meslek Lisesi öğretmenlerinin, öğrencilerin kuraldışı davranışları ile ilgili görüşleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Genel lise öğretmenleri, Endüstri Meslek lisesi öğretmenlerine göre öğrencilerin kuraldışı davranışları daha az yaptıklarını

düşünmektedir. Genel Lise öğrencileri ile Meslek Lisesi öğrencilerinin, kuraldışı davranışları ile ilgili görüşleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır.

Benlik saygısı ile çocuk yetiştirme stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Tunç ve Tezer (2006), araştırmada 354 kız, 401 erkek öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmada Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Çocuk Yetiştirme Stilleri Envanteri kullanarak anne babalarını otoriter olarak algılayan öğrencilerin benlik saygısı puan ortalamasının anne babalarını açıklayıcı/otoriter ve izin verici/şımartan olarak algılayan gruptan anlamlı düzeyde düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Musağaoğlu ve Güre (2005), ana baba tutumları ile davranışsal özerklik arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, ilköğretim 6 ve 7. sınıf, lise 1 ve 2. sınıf ve üniversite 1 ve 2. sınıfta okuyan 758 öğrenciye Ergen Özerklik Ölçeği ve Ana Baba Tutum Ölçeği uygulamıştır. Araştırma bulgularına göre, ilk ergenlik dönemindeki kızlar hariç diğer bütün yaş gruplarındaki kız ve erkeklerin davranışsal özerkliklerini anneden algılanan kabul ve ilginin anlamlı olarak yordadığı görülmüştür. Ayrıca, davranışsal özerkliği ilk ergenlik dönemindeki kızlarda ana-baba tutum ölçeğinin özerklik boyutu, son ergenlik dönemindeki kızlarda ise kontrol boyutunun anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Anne babasının tutumunu demokratik olarak algılayan ergenlerin hem otoriter hem de izin verici- ihmalkâr olarak algılayanlara kıyasla daha fazla davranışsal özerklik gösterdikleri bulunmuştur. Ayrıca ana babasını izin verici- müsamahakâr olarak algılayanların davranışsal özerkliklerinin izin verici-ihmkâr ve otoriter olarak algılayanlardan yüksek olduğu görülmüştür.

Balkaya (2005) yaptığı çalışmada, ergenlerin suç davranışlarını incelemiş ve lise öğrencilerinin kimlik duygusu kazanım düzeylerinin kişisel, sosyal ve aile özellikleri açısından farklılık gösterip göstermediğine bakmıştır. Bu amaçla Eskişehir ilinde on bir lisede öğrenim gören 1454 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırmada Kimlik Duygusu Ölçeği ve Suç Davranışları Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; lise öğrencilerinin büyük çoğunluğunun kimlik duygusu kazanımları orta düzeyde bulunmuş, kimlik duygusu kazanım düzeylerinin cinsiyet, yaş, anne babanın birliktelik durumuna göre farklılık göstermediği, kimlik duygusu kazanım düzeyi ile suç davranışları arasında negatif anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dizman, Gültekin ve Cantürk (2005) tarafından yapılan, aile ilişkilerinin çocuk suçluluğuna etkisi çalışmalarında, insanın suça eğilimli bir kişilik yapısı geliştirmesini etkileyen en önemli çevre faktörleri belirlenmiştir. Bu araştırmada aile,

anne-baba ve çocuk ilişkileri ele alınmış ve ileri sürülen düşünceleri destekleyen bazı araştırma sonuçlarından örnekler verilerek araştırma sonuçlandırılmıştır.

Aile- ergen ilişkisinin araştırıldığı diğer bir çalışmada Akgün (2005), ergenlerin anne-baba tutumlarının ve anne-baba ergen ilişkisinin akran zorbalığı davranışı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla, yaşları on üç- on yedi arasında değişen, toplam üç yüz yetmiş dokuz ergen ile çalışmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği, Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği, Anne-Baba ve Ergen İlişkileri Envanteri ve Anne-Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, olumsuz aile ilişkileri olan ergenlerin hem akran istismarına daha fazla maruz kaldıkları, hem de arkadaşlarını daha fazla istismar ettikleri saptanmıştır.

Suç-kuraldışı davranışlardan biri olan tahripçilikle ilgili çalışmayı Özen, Gülaçtı ve Çıkılı (2004) yapmışlardır. Çalışmada saldırganlığın psikolojik-kültürel boyutu ve tahripçiliğin nedenlerinden birinin tahripçinin bazı kişilik özellikleri ve güdüleri olduğu, diğer bir nedenin de çevrenin bazı özelliklerinin olduğu öne sürülmektedir. Tahripçiliğin açıklanmasında, bireyin algılanan adalet düzeyi ve algılanan denetim düzeyi belirleyici rolü tartışılmıştır. Çalışma sonunda, ergenlik dönemine henüz giren gençlere, spor faaliyetlerine, hobiler edinmeye, gençlik kulüplerine, okul sonrası etkinliklere, dini programlara, yaşadığı mahalleyi temiz tutma gibi toplumsal projelere katılmaları teşvik edilmelidir sonucuna varılmıştır.

Ögel, Taner ve Eke-Yılmazçetin'in (2003) 2001 yılında Türkiye genelinde 24.000 ergen ile yaptıkları çalışma sonucunda yaşam boyu sigara kullanım oranı %55,9, alkol kullanım oranı %45 ve diğer uyuşturucu maddeleri kullanım oranları %15,1 olarak bulunurken, gençlerin son bir yıl içerisinde bu maddeleri kullanım oranları ise sırasıyla %43,8, %20,9 ve %13,4 olarak belirtilmektedir. Eke-Yılmazçetin ve arkadaşlarının (2005), 15-17 yaş grubunda 3500 öğrenci ile ergenlerde riskli davranışların yaygınlığını ve sosyo-demografik değişkenlerle ilişkisini anlamaya yönelik yaptıkları araştırma sonuçlarına göre; fiziksel şiddette bulunma yaygınlığını %18,7, kendine zarar verme davranışı oranını %16,6 ve tütün kullanım oranını %16,1 olarak bulmuşlardır. Bir suça karışma (%4,2), okuldan (%4,7) ve evden kaçma (%4,9) ise riskli davranışlar arasında en düşük yaygınlıkta görülenlerdir.

Kuraldışı davranışlarından biri olan kopya çekme ile ilgili çalışmayı Güneş(2002) yapmıştır. Çalışmada eğitim fakültesi öğrencilerinin kopya çekme

eyleminden ne algıladığı, öğrencilerin kopya çekme sıklıklarının cinsiyet, sınıf, bölüm, akademik başarı durumu, ders çalışmaya ayrılan zaman ve derslere devam durumu değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve öğrencilerin kopya çekmeye karşı tutumlarının, kopya çekme davranışlarından etkilenip etkilenmediği araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; sınav soru-cevaplarını alıp-verme, sınav süresi dolduktan sonra sınava devam etme, ödev-proje çalışmalarında başkasından yardım alma gibi eylemler öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından kopya çekme olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca, öğrencilerin kopya çekme davranış sıklıkları; cinsiyet, öğrenim gördükleri sınıf düzeyi, akademik başarıları, haftalık ders çalışmaya ayrılan zaman ve derslere devam durumuna göre önemli farklılıklar bulunmuştur.

Ergenlerin kuraldışı davranış göstermelerinde akranlarından etkilenip etkilenmediğinin araştırıldığı bir çalışmayı Delikara (2001) yapmıştır. Ergenlerin akran ilişkileri ile suç kabul edilen davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla, lise bir ve ikinci sınıflara devam eden altı yüz doksan altı ergen ile çalışmıştır. Araştırmada ergenlere Kuraldışı Davranış Ölçeği ve Akran İlişkileri Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyet değişkeninin çalma, fiziksel saldırganlık ve sapan akranlara sadakat alt ölçeklerinde, yaş değişkeninin ise okul kurallarını bozma, alkol kullanımı, çalma, fiziksel saldırganlık ve sapan akranlara sadakat alt ölçeklerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu bulunmuştur.

Ercan, Alikışifoğlu, Erginöz ve arkadaşları (2001) tarafından 4153 lise öğrencisi ile yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin %44'ü sigara içmeyi denemiş, %25' i ayda en az bir kez alkollü içki içtiğini, % 7' si yaşamı boyunca en az bir kez madde kullandığını ifade etmiştir. Öğrencilerin %18'i diğer öğrencilere zorbalık yaptığını, %8'i silah taşıdığını, %41'i son 12 ay içinde en az bir kez kavga ettiğini, %7'si en az bir kez yaralanmasına neden olacak şekilde kavga ettiğini belirtmiştir.

Güner (2001), "Sınavla Öğrenci Alan Devlet Lisesi Öğrencilerinin Problemleri" başlıklı araştırmasında, öğrencilerin problemlerinin meslek, iş ve gelecek ile ilgili alanda daha çok yoğunlaştığını; en yaygın problemlerin bazı arkadaşlarının çıkarıcı olmasının öğrenciyi üzdüğünü; üniversite sınavını kazanamamaktan ve başarısız olup ailesini utandırmaktan öğrencinin korktuğunu; öğrencilerin gereksiz derslerle zaman kaybettiğini düşündüğünü; öğrencilerin son derslerin çok sıkıcı bulduğunu; derslerin ilgi çekici hale getirilmediğini belirlemiştir.

Eldeleklioğlu (1999), karar stratejileri ile ana baba tutumları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yaptığı çalışmasında Gazi üniversitesinde okuyan 500 öğrenciye Ana Baba Tutum Ölçeği ve Karar Stratejileri Ölçeği uygulamıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda, Demokratik ana baba tutumu ile mantıklı ve bağımsız karar verme arasında olumlu, kararsız olma ile olumsuz ilişki bulunmuştur. Koruyucu istekçi ve otoriter ana baba tutumu ile kararsız olma arasında olumlu, otoriter ana-baba tutumuyla mantıklı karar verme arasında olumsuz ilişki olduğu bulunmuştur.

Ögel (1996), ülkemizde ergenler arasında alkol madde kullanımının diğer Batı ülkelerine kıyasla daha düşük olduğunu, ancak Türkiye’de yaşayan ergenler arasında bu maddelerin kullanımında önemli bir artış olduğunu belirtmektedir. Özer (1991) ve Yazman (1995) tarafından yapılan çalışmalar da bu artış hızını ortaya koymaktadır. Özer (1991) düzenli olarak alkol kullanan öğrencilerin oranının %2 olduğunu belirtirken, Yazman (1995) bu oranı %4 olarak bulmuştur. Benzer şekilde, Özer (1991), hayatında en az bir kez uyuşturucu madde kullanan gençlerin oranının %3 olduğunu, Yazman (1995) ise kendi çalışmasında bu oranın %7 olduğunu belirtmektedir. (Akt: Ögel, 1996).

Şenses (1990), “Tokat İli Merkez ve İlçe Orta dereceli Okul Öğrencilerinin Disipline Aykırı Davranışlarda Bulunma Nedenlerinin Araştırılması” başlıklı araştırmasında, öğrencilerin yaşları büyüdükçe, disipline aykırı davranışlarda artış olduğunu; erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla disipline aykırı davranışlarda bulduklarını; sınıf seviyesi yükseldikçe disipline aykırı davranışlarda artış olduğunu; sınıfta kalan öğrencilerde disipline aykırı davranışta bulunma oranının, sınıf geçen öğrencilere oranla daha yüksek olduğunu; ilçe merkezinde oturan öğrencilerin, il merkezinde oturanlara oranla, disipline aykırı davranışta bulunma oranının daha yüksek olduğunu; öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim düzeyi düştükçe, disipline aykırı davranışlarda bulunma oranının arttığını; bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan okullardaki öğrencilerde disipline aykırı davranışta bulunma durumunun daha yüksek oranda görüldüğünü; öğrencilerin sıkıntı ve bunalım içinde olduğunu ve iradelerini kontrol edemediğini ve istemeden bu davranışları gösterdiklerini; okulda öğrenci sayısının az olması ile öğrencilerin disipline aykırı davranışta bulunma durumlarının birbirine bağımlı olduğunu; en sık tekrarlanan disipline aykırı davranışın, öğretmen ve yöneticiye saygısızlık olduğunu; sınavda kopya çekmek ve teşebbüs etmek ile öğrenci kurallarına uymayan davranışlarda bulunmanın bunu izlediğini belirlemiştir.

Torucu (1990), benlik saygısı ve benlik saygısını etkileyebileceği düşünülen sosyoekonomik özellikler, ana-baba tutumları ve ilgilerini araştırdığı çalışmada şu sonuçları elde etmiştir: Ana-baba eğitimindeki yükselmenin benlik saygısını olumlu olarak etkilediği, sosyo-ekonomik düzeydeki düşmeye paralel olarak benlik saygısının düştüğü görülmektedir. Ana-baba tutumlarını demokratik olarak işaretleyen öğrencilerde benlik saygısının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Güneysu (1986), ana-baba tutumlarının gençlerin kendini kabul düzeylerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; anne tutumunun hem kızların hem de erkeklerin kendini kabul düzeyini aynı şekilde etkilediği, annenin demokratik olma eğilimi arttıkça, gençlerin kendini kabul düzeyinin yükseldiği, azaldıkça da kendini kabul düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Babaların tutumunun, kızların kabul düzeyini aynı şekilde etkilediği, fakat erkek çocuklarına karşı kontrollerinin arttığı ve erkeklerde kendini kabul düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir

Onur (1981), “çocuklarda kendine güven” isimli araştırmasında, ana- baba tutumlarını benimseyici-itici, demokratik-baskıcı, bağımsızlığı geliştirici- ket vurucu olmak üzere üç boyutta ele almıştır. Elde edilen bulgulara göre, kendine güvenin gelişmesindeki en önemli etkenin benimseyici tutum olduğu bulunmuştur.

Bilir ve Dabanlı (1981), ergenlik çağındaki gençlerin sosyal gelişimlerine ana-baba tutumlarının etkisinin yönünü araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, sosyal gelişim puanı yüksek olan çocukların demokratik ailelerden geldiği, bunu ilgisiz, otoriter ve tutarsız ailelerin izlediği görülmektedir. Sosyal gelişim açısından cinsiyetler arasında önemli bir fark bulunmamıştır.

Eripek (1980), “Ankara İli Merkezinde Bulunan Ortaöğretim Kurumlarında Disiplin Uygulamaları ve Bu Uygulamaların Uyum Sorunları Yönünden Değerlendirilmesi” başlıklı araştırmasını 8 genel lise ve 6 meslek lisesi olmak üzere toplam 14 ortaöğretim kurumunda yapmış ve araştırma sonucunda, bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik düzeyi ‘düşük’ olan okullardaki öğrencilerde disipline aykırı davranışta bulunma durumunun daha yüksek oranda görüldüğünü; öğrencilerin cinsiyetine göre disiplinsiz davranışta bulunma durumunun kızlarda % 1,16, erkeklerde % 8,40 olduğunu; disiplinsiz davranışta bulunan öğrencilerin sınıfı yükseldikçe disiplinsiz davranışlarda da bir artış olduğunu ve en fazla son sınıflarda disipline aykırı davranışın görüldüğünü; okul türlerine göre disiplinsiz davranışta bulunan öğrenci sayısının genel liselerde daha az, meslek liselerinde ise daha çok olduğunu; disipline aykırı bulunan öğrenci davranışlarının uyum sorunu niteliği

taşıdığı; okullarda uygulanmakta olan ‘biçimci disiplin’ anlayışının ve öğrencinin içinde bulunduğu çevresel faktörlerin bunda etkili olduğunu belirlemiştir.

Koç ve diğerleri (1975) tarafından yapılan “Liselerde Disiplin Sorunları, Nedenleri ve Çözüm Önerileri” başlıkla araştırmada (Aktaran: Türkeç, 1986), disipline aykırı davranışların, görülme sıklığına göre sırasıyla okulun görgü kurallarına uymama, arkadaşlarına sataşma, öğretmene saygısızlık, tehdit, saldırı ve okulun giyim kurallarına uymama olduğu belirlenmiştir.

2.5.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Hessler (2008), 71 anne, 61 baba ve 85 çocuk ile yürüttüğü aile stres faktörleri, duygusal yeterlilik ve ergenlerin riskli davranışlarını incelemek amacıyla boylamsal olarak yaptığı araştırma sonucuna göre, ebeveyn depresyonu, aile içi şiddet, evlilik çatışması ve ebeveynlerin alkol kullanması gibi aile stres faktörleri ile ergenlerin riskli davranışları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Buehler, Benson ve Gerard (2006) tarafından ebeveynler arası çatışma ile ergenlerde görülen problem davranışların arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 416 ergen ve onların anne babaları ile yürüttüğü araştırma sonuçlarına göre, ergenlerde görülen problem davranışlar ile anne baba arasındaki çatışma, anne ve babanın şiddet uygulaması, babadan algılanan kontrolün düşük olması ve annenin psikolojik rahatsızlığının olması arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Yu, Clemens, Yang, Li, Stanton, Deveaux, Lunn, Cottrell ve Harris (2006) gençlerin ve ebeveynlerinin algıladıkları ana-baba kontrolü, ebeveyn ergen iletişimi, gençlik depresyonu ve gençlerdeki riskli davranışlar ile ilgili araştırmalarının Bahamalı 725 ergen ve onların ebeveynleriyle gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, depresif gençlerde yaşla birlikte riskli davranma eğiliminde artış olduğu, depresif gençlerin aile kontrol algılamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu ve aileleriyle olan iletişimlerinin depresif olmayan gençlerle karşılaştırıldığında oldukça sağlıklı olduğunu bulmuşlardır.

Hoffman’ ın (2006) ergenlerin aile yapısı ve problem davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı araştırma sonucuna göre, anne babası boşanmış, tek başına annesi ile, tek başına babası ile ya da annesi ve üvey babası ile birlikte yaşayan ergenlerde problem davranışların görülme oranı daha yüksek bulunmuştur.

Castrucci ve Gerlach (2006), otoriter anne-baba tutumu ile ergen sigara alışkanlığı arasındaki ilişkiye bakış konulu çalışmalarında, ergenin sigara içmeyi

deneme ve bunu alışkanlık haline getirmesinde ailenin rolü incelenmişlerdir. Buna göre, otoriter anne-baba tutumunun egemen olduğu ailelerde yetişen ergenlerde sigaraya başlama ve devam etme olasılığının belirgin biçimde azaldığı bulunmuştur.

Smetana, Crean ve Daddis (2002), yaşları 11-15 arasında değişen 86 Afrika kökenli Amerikalı ergen ve onların anneleri ile yürüttüğü, aile süreci ile problem davranışların ilişkisini incelediği araştırmada problem davranışlar ile ebeveyn stilleri ve ebeveyn-ergen iletişimi arasında anlamlı ilişkiler bulmuşlardır.

Regnerus (2002) araştırmasında, ergenlerin suç davranışlarına girmesinde aile etkisinin sanılandan daha az olduğunu belirten araştırmasında vurgulamıştır. Ergenlerin arkadaşlarının, ergenin suç davranışı sergilemesinde orta ya da geç ergenlik süresinde yaptığı hırsızlık ve işlediği küçük suçları, daha azaltıcı etkilerine değinmiştir. Yapılan araştırmada, ergenin ailesinin etkilerinin ergenliğin ortaları süresince beklenenden daha az olduğu kanıtlanmıştır. Arkadaşların davranışlarının etkisi orta derecede bulunurken bu etki; ergenliğin sonlarına doğru biraz daha fark edilebilir seviyede bulunmuş. Diğer yandan arkadaşlarla beraber geçirilen zamanın da ergenlik boyunca etkili olduğu görülmüştür.

Shek (2001), Hong-Kong'da yaşayan 378 Çinli ergen ve ailesinin, aile işlevleri ve aile ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Ebeveynsel ve Annesel Davranış Ölçeği, Ebeveynlik Stili Ölçeği, Anne-Baba-Ergen Anlaşmazlık Ölçeği, Anne-Baba-Çocuk İlişkisel İstek Ölçeği ve İkili Uyum Ölçeğini uygulamıştır. Araştırma sonucunda ailedeki tüm üyelerin aile işlevleri algılarının, aile içi ilişkilerde anlamlı derecede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ergen suçluluğunu etkileyen faktörleri araştıran Kwon (2001) 2054 ergen (960 erkek, 1093 kız) üzerinde gerçekleştirdiği ve hiyerarşik regresyon analizi kullandığı, çalışmasında, erkelerin kızlardan daha yüksek suç oranına sahip olduğu bulunmuştur. Suçluluğu yordayan değişkenler olarak, cinsiyet, yaş, karar verme, risk davranışı, öz saygı, annesiyle, babasıyla ve ergen arkadaşlarıyla ilişkileri, okuldaki güçlükler, okula uyum, okuldan kaçma davranışları incelenmiştir. Suçlu davranışı yordayan en yüksek değeri okuldan kaçma alırken, ikinci sırayı arkadaş çevresi almaktadır. Cinsiyet ise üçüncü güçlü yordayıcı olarak bulunmuştur.

DiClemente ve arkadaşları (2001) aileden algılanan kontrol düzeyi düşük ergenler arasında riskli davranışların görülme oranının yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Maxson (1998), araştırmasında anne-baba tutumları ile çocukların otoriteye bakış açıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre; otoriter bir ailede büyüyen çocukların, kurulu bir otoriteye karşı daha fazla saygılı ve anlayışlı yaklaştıklarını; örneğin, okulda başarısını artırmaya çalışırken, kopya çekme, başkasının ödevini çalma ve yalan söyleme gibi istenilmeyen davranışları göstermediklerini belirtmiştir. Buna karşılık, izin verici anne-baba tutumu altında büyüyen çocukların ise, kurulu otoriteye karşı meydan okuyan, mevcut kural ve kısıtların sınırlarını zorlayan bir eğilim içinde olduklarını, aynı zamanda bu çocuklarda yüksek alkol ve uyuşturucu kullanımı veya istenilmeyen davranışlarda bulunma oranının diğerlerine oranla daha fazla olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak da yaşama dair kurallar koyan, uygulanan kısıtlamaları gerekçeleri ile açıklayan ve çocuğa esas olarak rehberlik sunan otoriter anne-baba tutumunun olumlu etkisi çocuğun kurulu diğer otoritelere karşı da bakış açısının olumlu olması sonucunu doğurmaktadır.

Slicker ve Kim (1996), okula ait davranış bozukluklarının (aldatma, başkalarından kopya etme, okulu asma) otoriter anne-baba tutumunun egemen olduğu ailelerden gelen ergenlerde daha sık olarak görüldüğünü, bu durumun aynı zamanda, u aile tiplerinde (ilgisiz ve katı) yetişen ergenlerde, dengeli aile tiplerinde (kapalı ve esnek) yetişen ergenlere oranla daha fazla görüldüğünü bulmuşlardır. Örneğin uyuşturucu kullanımı izin verici anne-baba tutumu altında yetişen ergenlerde otoriter tutum altında yetişen ergenlere oranla daha yüksektir.

Ergenlerin suç davranışlarına yönelmesine etki eden faktörlerden biri olan aile desteği ile ilgili araştırmayı Barnes ve Farrell (1992) yapmıştır. 699 ergen ile onların ailelerinin (Zenci aileler) (n=211) kullanıldığı araştırmada, ergenlerin alkol kullanması, suç durumu ve ilgili problem davranışlarının öngörücüsü olarak aile desteği ve kontrolü arasında ilişki olup olmadığına bakılmış ve aile desteğinin ve kontrolünün sosyoekonomik göstergeler, yaş, cinsiyet ergenin ırkı, aile yapısı, ailenin alkol bağımlılığı geçmişini içeren kritik demografik/aile faktörlerinin suç davranışı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Sonuçta akran etkisinin halen iki kullanma davranışı ve sapmanın önemli bir göstergesidir sonucuna ulaşılmıştır.

Baumrind (1991), anne-baba stilleri ile ilgili olarak yaptığı çalışmalarında genel olarak demokratik tutumu benimseyen anne babaların çocuklarının bağımsız, kendini iyi ifade edebilen, hem sosyal hem de akademik yönden başarılı çocuklar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Baumrind sınıflamasını temel alarak yapılan

çalışmalarda bu görüşleri destekler şekilde demokratik ailelerde yetişen çocukların izin verici ya da otoriter ailelerde yetişen çocuklardan akademik başarı, sosyal gelişim, benlik saygısı ve ruh sağlığı gibi ölçümlerde daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. (Akt: Yılmaz, 2000)

Winder (1990), “ğrenciler Arasında Rahatsız Edici Davranış Frekansını Azaltmada Akran Etkisinin Değerlendirilmesi” başlıklı araştırmasında (Akt: Dağdelen, 1999), öğrencilerde görülen olumsuz davranışları sıraya oturmama, konuşma, fiziksel saldırganlık, çalışmayı bitirmeme, yönlendirmelere aldırma, olumsuz tutum, tartışma, rahatsız edici gürültüler ve gereksiz şeylerle uğraşmak olarak belirlemiştir.

Matthews (1986), “Rahatlama Eğitimi ile Disiplin Geliştirilebilir mi?” başlıklı araştırmasında (Aktaran: Dağdelen, 1999), davranış problemi olan, ergenlik dönemi öncesinde kişilerde rahatlama eğitiminin etkilerini incelemiş; araştırma sonucunda, rahatlama eğitimi alan öğrenciler arasında, bu eğitimi almayanlara oranla daha az disiplin problemi görüldüğünü, ayrıca kavga etme, derse devam etmeme ve disiplin olaylarının eğitim sonrasında önemli ölçüde azaldığını belirlemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın deseni, evren ve örneklem, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanması ve çözümlenmesi konularına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.2. Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları ile kuraldışı davranışlar arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla hazırlanmış, ilişkisel tarama modelinde, nicel bir araştırmadır.

İlişkisel tarama modelleri iki ya da daha çok değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir(Karasar, 2002). Araştırmadan elde edilen veriler; lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının kuraldışı davranışlara etkisini yansıttığından, mevcut durumu gösterdiğinden ve bu sorulara mevcut olan zaman kesiti içinde cevap bulunabildiğinden bu araştırma, tarama modeli türü bir araştırmadır.

3.3. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2013 – 2014 eğitim öğretim yılında Elazığ ili merkezinde yer alan liselerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırma örnekleme, evrendeki objelerin kendi içerisindeki benzeşikliği ve aynı nedenlerle dağılım göstermeleri gibi nedenlerden dolayı 6 farklı lise seçilerek bu liselerden tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 427 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmanın örnekleme, 450 kişi olarak belirlenmiş; ancak veri toplama aracını eksik ya da hatalı olarak yanıtlayabilecek öğrenciler göz önünde

bulundurulacak 500 öğrenciden veri toplanmıştır. Uygulanan ölçeklerde hatalı ve yanlış cevaplandırılan uygulamalar örneklemden çıkarılmıştır. Sonuç olarak örneklem 156 kız (%36,5) ve 271 erkek (%63,5) olmak üzere toplam 427 kişiden oluşmuştur.

Araştırma örneklemine alınmak üzere toplam 6 okul türü (Anadolu lisesi, sağlık meslek lisesi, fen lisesi, spor lisesi, güzel sanatlar lisesi, meslek lisesi) seçilmiş ve bu okullardan veri toplanmıştır. Örneklem grubunun 120'si (%28,1) Anadolu Lisesi, 55'i Fen Lisesi (%12,9),43'ü (%10,1)Sağlık Meslek Lisesi, 56'sı (%13,1)Spor Lisesi,56'sı (%13,1) Güzel Sanatlar Lisesi,97'si (%22,7) Meslek Lisesi öğrencilerinden oluşmaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumları ile kuraldışı davranışlar arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada öğrencilere uygulanan veri toplama araçları üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, öğrencilerin kendisi ve ailesi hakkında bilgi edinmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 'Kişisel Bilgi Formu'; ikinci bölümde öğrencilerin algıladıkları anne-baba tutumlarının belirlenmesi amacıyla, Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991) tarafından geliştirilen Yılmaz (2000) tarafından Türkçe 'ye uyarlanmış olan 'Anne Baba Tutum Ölçeği', üçüncü bölümde ise öğrencilerin gösterdikleri kural dışı davranışları belirlemek amacıyla Kaner (2001) tarafından geliştirilen 'Kuraldışı Davranış Ölçeği' yer almaktadır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan öğrenci ve ailesi hakkında bazı bilgileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından 'Kişisel Bilgi Formu' hazırlanmıştır (Ek-1). Bu formda öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, aile özellikleri (aylık gelir, anne-babanın hayatta-ölü/öz-üvey olup olmadığı, ailedeki çocuk sayısı, anne-babanın eğitim düzeyi, anne-babanın uyumunu değerlendirme) ile ilgili sorular yer almaktadır.

3.4.2. Anne Baba Tutum Ölçeği

Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ, Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch tarafından 1991), Baumrind, Maccoby ve Martin'in çalışmalarında öne

sürdükleri çocuğa tepki vermede duyarlılık (responsiveness) ve talepkarlık (demandingness) boyutlarından ve anne-baba tutumu ile ilgili var olan diğer ölçeklerden (Dornbusch ve ark., Steinberg ve ark.) yararlanılarak geliştirilmiştir. Ölçek puanlarına uygulanan faktör analizi sonucu 3 faktör ortaya çıkmıştır. Bu faktörler; kabul/ilgi, kontrol/denetleme ve psikolojik özerklik boyutlarıdır (Yılmaz, 2000).

Kabul/ilgi boyutu, çocukların ebeveynlerini ne derece sevecen, ilgili ve katılımcı olarak algıladıklarını ölçmeyi amaçlar (Örnek ifade: ‘Herhangi bir sorunun olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler’). *Kontrol/denetleme boyutu*, çocukların ebeveynlerini ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıklarını ölçmeyi amaçlar (Örnek ifade: ‘Annem ve babam okul zamanı gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?’). *Psikolojik özerklik boyutu*, çocukların anne-babanın demokratik tutumu ne derece uyguladığı ve çocuğun bireyselliğini ifade etmesini ne derece cesaretlendirdiği konularındaki algısını ölçmeyi amaçlar (Örnek ifade: ‘Annem ve babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söylerler’). Kabul/ilgi boyutu 9, kontrol/denetleme boyutu 8 ve psikolojik özerklik boyutu 9 maddeyle ölçülmektedir. Birinci ve üçüncü boyuttaki maddeler 4 dereceli Likert Tipi ölçek üzerinde, ikinci boyuttaki maddelerin ilk ikisi 7 dereceli, diğer maddeler ise 3 dereceli Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Birinci boyuttaki Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı. 72, ikinci boyuttaki iç tutarlık katsayısı. 76 ve üçüncü boyuttaki iç tutarlık katsayısı. 82 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten, anne baba tutumlarının alt boyutlarında kabul/ilgi ve kontrol/denetleme boyutlarının keşişmesinden 4 anne-baba tutumu ayırt edilmektedir. Kabul/ilgi ve kontrol/denetleme boyutunda ortancanın üzerinde puan alan deneklerin anne-babalar ‘demokratik’; altında puan alan deneklerin anne-babaları ise ‘izin verici-ihmalkâr’; kabul/ilgi boyutunda ortancanın altında ve kontrol/denetleme boyutunda ortancanın üzerinde puan alan deneklerin anne-babaları ‘otoriter’; kabul/ilgi boyutunda ortancanın üzerinde, kontrol/denetleme boyutunda ortancanın altında puan alan deneklerin anne-babaları ise ‘izin verici-müsamahakâr’ olarak adlandırılmıştır (Yılmaz, 2000).

Tablo 3.1. Lamborn ve ark. Önerdiği Anne-Baba Tutumuna İlişkin Boyutlar Yılmaz'dan (2000) alınmıştır.

	Kabul-İlgi (Birinci Boyut)		Kontrol-Denetleme (İkinci Boyut)	
	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük
Demokratik	X		X	
İhmalkâr		X		X
Otoriter		X	X	
Müsamahakâr	X			X

Ölçeğin kültürümüzde geçerlik ve güvenilirlik çalışması ilk olarak Yılmaz (2000) tarafından ilköğretim, lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Ölçek, toplam 360 deneğe 15 gün arayla iki kez uygulanmıştır. Her alt ölçek için ayrı ayrı test-tekrar test güvenilirliğine bakılmıştır. Her yaş grubunda alt ölçeklerden alınan test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ve Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları aşağıda sırasıyla verilmiştir. İlköğretim dönemindeki öğrenciler için test-tekrar güvenilirlik katsayıları ve Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla; kabul/ilgi alt ölçeği için .74 ve .65, kontrol/denetleme alt ölçeği için .93 ve .75; psikolojik özerklik alt ölçeği için .79 ve .67 olarak bulunmuştur. Lise öğrencileri için güvenilirlik katsayıları ve iç tutarlık katsayıları sırasıyla; kabul/ilgi alt ölçeği için .82 ve .75, kontrol/denetleme alt ölçeği için .88 ve .69, psikolojik özerklik alt ölçeği için .76 ve .66 olarak bulunmuştur. Üniversiteler için güvenilirlik katsayıları ve iç tutarlık katsayıları sırasıyla; kabul/ilgi alt ölçeği için .79 ve .76 kontrol/denetleme alt ölçeği için .85 ve .66, psikolojik özerklik alt ölçeği için .67 ve .65 olarak bulunmuştur (Yılmaz, 2000).

İlköğretim ve lise dönemindeki öğrencilerden elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde, anne-baba tutum ölçeğinin üç temel boyutu yansıttığı görülmüştür.

Bu boyutlar özgün ölçekteki gibi kabul/ilgi, psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme boyutlarını yansıtan maddelerden oluşmaktadır. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan faktör analizi sonucundan ise özgün ölçek maddeleri dikkate alındığında, kabul/ilgi boyutu ile psikolojik özerklik boyutunu oluşturan maddelerin tek bir boyut altında toplandığı görülmektedir. Özgün ölçeğin kontrol/denetleme boyutunu oluşturan diğer maddeler ise iki boyutta toplanmıştır. Bu boyutlardan birincisi “doğrudan kontrol”, ikincisi ise “dolaylı kontrol” olarak ifade edilmiştir. Elde edilen verilere dayanarak bu ölçeğin anne-baba tutumunu ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu bildirilmiştir (Yılmaz, 2000).

Musağaoğlu (2004) tarafından ölçeğin geçerlik güvenilirlik analizi ile faktör yapısı bir kez daha incelenmiş, Yılmaz'ın (2000) çalışmasından farklı olarak

deneklere hem anne hem de baba için iki farklı anne-baba tutum ölçeği formu verilmiş ve bu iki form arasındaki korelasyon incelenmiştir. Örneklem genelinde ölçeğin anne ve baba formu arasında anlamlı pozitif korelasyon bulunmuştur ($r=.87$, $p<.01$). Ölçeğin anne ve baba formları arasındaki korelasyona alt ölçekler açısından bakıldığında ise, örneklem genelinde kabul/ilgi alt ölçeği için ($r=.80$, $p<.01$); kontrol/denetleme alt ölçeği için ($r=.94$, $p<.01$) ve psikolojik özerlik alt ölçeği için ($r=.85$, $p<.01$) iki form arasında anlamlı pozitif korelasyonlar elde edilmiştir.

Orijinal ölçeğin 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17 numaralı dokuz maddesi kabul/ilgi boyutunu, 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18 numaralı dokuz maddesi psikolojik özerlik boyutunu 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 numaralı sekiz maddesi kontrol/denetleme boyutunu oluşturmaktadır. Musaağaoğlu ve Yılmaz tarafından yapılan çalışmalarda elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde, Varimax Rotasyonu sonrası Temel Bileşenler Analizi oldukça sade ve yorumlanabilir faktör örüntüsü ortaya çıkarmıştır.

Yapılan analizler sonucunda ölçeğin üç temel boyutta belirgin şekilde temsil edildiği görülmüştür. Ancak, kabul/ilgi faktöründe toplam sekiz madde yer almış, faktör yükü .30'un altında olan üçüncü madde (“annem ve babam yaptığım şeyin en iyisini yapmam için beni zorlar”) çıkartılmıştır. Sonuç olarak, yapılan faktör analizi sonuçları, ölçekte yer alan maddelerin orijinal ölçekteki maddelere benzer bir faktör yapısı oluşturduğunu göstermektedir (Musaağaoğlu, 2004).

Ölçeğin puanlanmasında maddeler; tamamen benziyor (4), biraz benziyor (3), benzemiyor (2), hiç benzemiyor (1) şeklinde puanlanmıştır. Değerlendirme aşamasında ise tek numaralı maddeler aynen alınmış (kabul/ilgi boyutu), psikolojik özerklik boyutu için ise çift numaralı maddeler ters (12. madde hariç) puanlanmıştır. Kontrol/denetleme boyutuna ait ilk iki madde ‘hayır’ cevabı için 7, ‘istediğim saate kadar’ cevabı için 1 olacak şekilde, 1 ile 7 arasında puanlanmıştır. 21. sorudan itibaren ise “hiç çaba göstermez” cevabı için 1, “çok az çaba gösterir” cevabı için 2 ve “çok çaba gösterir” cevabı için 3 olacak şekilde puanlanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek Ek: 3’de sunulmuştur.

Anne Baba Tutum Ölçeğinin bu araştırma örneklemini için Croanbach alpha iç tutarlık güvenilirlik katsayıları incelenmiştir. Belirlenen iç tutarlık katsayıları kabul/ilgi alt ölçeği için .87, kontrol/denetleme alt ölçeği için .82, psikolojik özerklik alt ölçeği için .74 olarak bulunmuştur.

3.4.3.Kuraldışı Davranış Ölçeği

Kuraldışı Davranışlar Ölçeği (KDÖ), Kaner (2001) tarafından ergenler arasında resmi kurumlara yansımayan, ancak yakalanmış olsalardı çoğu suç olarak kabul edilecek ve ergeni yasalarla karşı karşıya getirecek davranışları belirlemek amacıyla geliştirilmiştir.

KDÖ, 1998 yılında 15-18 yaşlarındaki 896 öğrenci ile yapılan çalışmada geçerlilik ve güvenilirlik açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışmada KDÖ'nün normal popülasyonda suç riski taşıyan gençleri belirlemede kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir araç olduğu saptanmıştır. Testin, Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.93, Spearman-Brown formülüyle hesaplanan testi yarılama güvenilirlik katsayısı ise 0.89 olarak belirtilmiştir. Ergenlerin kendi bildirimine dayanan bir ölçek olan KDÖ, 9 alt ölçek ve 38 maddeden oluşmaktadır.

Alt ölçekler:

1. Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak (7 Madde): Bu alt ölçek ergen olma statüsüne uygun olmayan ve okul kurallarına aykırı davranışları içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .88' dir. (5, 2, 9, 3, 8, 1, 4.maddeler)

2. Hırsızlık (6 Madde): Başkalarının eşyalarını çalma ya da çalıntı olduğu bilinen eşyayı kullanma davranışını içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .85' dir.(33, 34, 35, 36, 37, 38.maddeler)

3. Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek (6 Madde): Bu alt ölçekte de öfke kontrol güçlüğü ve başkalarına saldırgan davranışlar gösterme ve kavgalara karışma ile ilgili maddeler bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .81' dir.(22, 23, 24, 25, 26, 28.maddeler)

4. Hafif Hırsızlık (4madde): Bu alt ölçek haber vermeden insanlara ait eşyaları almaya yönelik daha az ciddi olan çalma ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .75' tir.(21, 30, 31, 32.maddeler)

5. Dikkat Çekici Tahripçilik (3 Madde): Bu alt ölçek halka açık yerlerdeki nesnelere zarar verme biçimindeki davranışları içermektedir. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .73' tür.(18, 19, 20.maddeler)

6. Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak (5madde): Ergen için uygun bulunmayan ve hoşgörü ile karşılanmayan ve başkalarını aldatmaya yönelik davranışlarda bulunmakla ilgili maddeler bu alt ölçekte bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenilirlik katsayısı: .74' tür.(6, 7, 11, 12, 13.maddeler)

7. Uyuşturucu ve Şiddet Suçu (3 Madde): Bu alt ölçekte madde kullanımı ve satışı ile ilgili maddelerin yanı sıra kavgalarda kesici silah kullanma ile ilgili maddeler de bulunmaktadır. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .72' dir.(10, 27, 29.maddeler)

8. Binalara Zarar Verme (2 Madde): Bu alt ölçek binalara zarar verme davranışı ile ilgili maddeleri içermektedir. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı:75' tir.(16, 17.maddeler)

9. Kopya Çekmek (2 Madde): Sınavlarda kopya çekmekle ilgili maddeleri içermektedir. Alt ölçeğin güvenirlik katsayısı: .84' tür (Kaner, 2002).(14, 15.maddeler)

Ölçek, bu davranışların son 6 ay içinde yapılma sıklığına ilişkin dört seçeneğe göre yanıtlanmaktadır. Seçenekler 'hiçbir zaman' (1 puan), 'bir ya da iki kez' (2puan), 'üç ya da dört kez' (3 puan), 'beş ya da daha fazla' (4 puan) olarak puanlanmaktadır.

İşaretlenen puanların toplanmasıyla her öğrencinin toplam puanı elde edilmektedir. KDÖ toplam puanının yüksek bulunması suç işleme eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir (Delikara, 2001). Araştırmada kullanılan ölçek Ek: 2'de sunulmuştur.

Bu araştırma kapsamında Kuraldışı Davranış Ölçeğinin iç tutarlılığını incelemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı toplam puan için .81 olarak belirlenmiştir. Kuraldışı Davranış Ölçeği alt ölçeklerinin iç tutarlık katsayıları ise sırasıyla "Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak" .81, "Hırsızlık" .88, "Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek" .86, "Hafif Hırsızlık" .73, "Dikkat Çekici Tahripçilik" .73, "Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak" .72, "Uyuşturucu ve Şiddet Suçu" .79, "Binalara Zarar Vermek" .67 ve "Kopya Çekmek" .85'dir.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama araçlarının belirlenmesinden sonra örnekleme alınacak lise kurumları belirlenmiş ve uygulama yapılmıştır. Veri toplama işlemlerine başlanmadan önce belirlenen okulların idarecilerine gerekli bilgiler verilmiş ve okul psikolojik danışmanları ile okullarda hangi gün uygulama yapılacağı kararlaştırılmıştır.

Belirlenen gün ve ders saatlerinde uygulamalar yapılmıştır. Uygulama sırasında toplanan verilerin önemi belirtilmiş ve bu nedenle verilen cevapların samimi olması ve doğru bilgiler içermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Veriler Ocak 2014 – Şubat 2014 tarihleri arasında toplanmıştır. Uygulamalar yaklaşık 40 dk. sürmüştür. Uygulama sırasında 500 öğrenciye ulaşılmış; bunlardan 73 tanesinin uygulanan ölçekleri sağlıklı doldurmadıkları düşünülerek analiz dışı bırakılmıştır. Toplam 427 öğrenci değerlendirmeye alınmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Okullarda öğrencilere uygulanan veri toplama araçlarından değerlendirmeye alınacak olanlar 1'den 427'ye kadar numaralandırılmıştır. Daha sonra istatistiksel analizlerinin yapılabilmesi için anket ve ölçekteki veriler SPSS 21 paket programına girilmiştir. Öncelikle anketlere ve ölçeklere verilen cevapların betimsel istatistikleri yapılmış, one-way ANOVA, LSD testi ve t-testi uygulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada ele alınan amaçlar doğrultusunda toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular şu alt amaçlara göre sırası ile sunulmuştur; cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, ailelerin aylık gelir durumları, anne baba tutumları. Bulgular tablolaştırılarak sunulmuş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin okul türü ve cinsiyetlerine ilişkin dağılımı Tablo 4.1’de sunulmuştur.

Tablo 4.1. Örnekleme Alınan Öğrencilerin Okul Türü ve Cinsiyetlere Göre Dağılımları

Okulun Adı	Örnekleme Grubu		N	%
	Kız	Erkek		
Anadolu Lisesi	67	53	120	% 28.1
Fen Lisesi	19	36	55	% 12.9
Sağlık Meslek Lisesi	21	22	43	% 10.1
Spor Lisesi	21	35	56	% 13.1
Güzel Sanatlar Lisesi	27	29	56	% 13.1
Meslek Lisesi	1	96	97	% 22.7
Toplam	156	271	427	% 100

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi, araştırma 427 kişilik örneklem grubundan oluşmaktadır. Örneklem grubuna alınan öğrencilerin 156’sı kız (% 36.5) ve 271’i erkek (% 63.5)’tir. Araştırma örnekleme alınan okullar farklı okul türlerinde, (Anadolu lisesi, Fen Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi, Spor Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi, Meslek Lisesi) toplam 6 okul türü olarak seçilmiş ve bu okullardan veri toplanmıştır. Örneklem grubunun 120’si (% 28,1) Anadolu Lisesi, 55’i Fen Lisesi (% 12,9),43’ü (% 10,1) Sağlık Meslek Lisesi, 56’sı (% 13,1) Spor Lisesi, 56’sı (% 13,1) Güzel Sanatlar Lisesi,97’si (% 22,7) Meslek Lisesi öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 4.2. Örnekleme Alınan Öğrencilerin Sınıf Düzeyleri ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sınıf Düzeyi		9.sınıf		10.sınıf		11.sınıf		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kız	93	59.6	57	36.5	6	3.8	156	36.5		
Erkek	99	36.5	133	49.1	39	14.4	271	63.5		

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi, 9. sınıfa devam eden 192, 10. sınıfa devam eden 190 ve 11. sınıfa devam eden 45 öğrenci bulunmaktadır.

4.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Kuraldışı Davranışlara İlişkin Bulgular

Örnekleme oluşturan öğrencilerin cinsiyetlerine göre Kuraldışı Davranışlar Ölçeğine ait alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı t-testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.3'te gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Kuraldışı Davranış Ölçeğine ait alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının cinsiyete göre t-testi sonuçları

Kural Dışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	sd	T	p
Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	Kız	156	8.96	2.77	425	-4.991	.000*
	Erkek	271	10.80	4.10			
Hırsızlık	Kız	156	6.40	1.83	425	-1.843	.066
	Erkek	271	6.83	2.61			
Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek	Kız	156	9.25	3.96	425	-2.095	.037*
	Erkek	271	10.12	4.24			
Hafif Hırsızlık	Kız	156	4.63	1.44	425	-.248	.805
	Erkek	271	4.67	1.51			
Dikkat Çekici Tahripçilik	Kız	156	3.55	1.35	425	-3.048	.002*
	Erkek	271	4.09	1.97			
Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak	Kız	156	5.90	1.95	425	-6.508	.000*
	Erkek	271	7.79	3.32			
Uyuşturucu ve Şiddet Suçu	Kız	156	3.17	.74	425	-4.245	.000*
	Erkek	271	3.83	1.86			
Binalara Zarar Vermek	Kız	156	2.21	.65	425	-2.467	.014*
	Erkek	271	2.48	1.24			
Kopya Çekmek	Kız	156	4.38	2.01	425	-1.146	.253
	Erkek	271	4.61	2.05			

Öğrencilerin Kuraldışı Davranışları cinsiyete göre bazı alt ölçeklerde anlamlı bir farklılık göstermektedir; 'Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak' alt boyutu $t(425)=-4.991$, $p < .000$; 'Öfkeyi Kontrol Edememek Ve

Kavga Etmek' alt boyutu $t(425) = -2.095$ $p < .037$; 'Dikkat Çekici Tahripçilik' alt boyutu $t(425) = -3.048$ $p < .002$; 'Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak' alt boyutu $t(425) = -6.508$ $p < .000$; 'Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu' $t(425) = -4.245$ $p < .000$; 'Binalara Zarar Vermek' alt boyutu $t(425) = -2.467$ $p < .014$.

Öğrencilere ilişkin puanlar incelendiğinde erkek öğrencilerin puanlarının kız öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; yüksek puanların kuraldışı davranışlara olan eğilimi artırdığı düşünüldüğünde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre kuraldışı davranışlara daha eğilimli olduğu söylenebilir.

Kuraldışı Davranış Ölçeğinin 'Hırsızlık', 'Hafif Hırsızlık', 'Kopya Çekmek' boyutlarına ilişkin yapılan değerlendirmede; kız ve erkek öğrencilerin görüşlerinde anlamlı farklılık görülmemiştir.

4.2. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Kuraldışı Davranışlara İlişkin Bulgular

Tablo 4.4. Kuraldışı Davranış Ölçeğine ait alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının Sınıf Düzeyine Göre Betimsel İstatistikleri

Kural Dışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları	Sınıf Düzeyi	N	$\bar{X}$	ss
Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	9	192	9.35	3.24
	10	190	10.86	4.14
	11	45	10.36	3.65
Hırsızlık	9	192	6.52	2.02
	10	190	6.83	2.66
	11	45	6.69	2.39
Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek	9	192	10.09	4.41
	10	190	9.71	4.15
	11	45	8.98	2.82
Hafif Hırsızlık	9	192	4.56	1.17
	10	190	4.81	1.83
	11	45	4.47	.97
Dikkat Çekici Tahripçilik	9	192	3.84	1.63
	10	190	4.02	1.94
	11	45	3.62	1.74
Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak	9	192	6.68	2.76
	10	190	7.51	3.32
	11	45	7.18	2.70
Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu	9	192	3.49	1.55
	10	190	3.70	1.64
	11	45	3.58	1.44
Binalara Zarar Vermek	9	192	2.36	1.05
	10	190	2.45	1.19
	11	45	2.16	1.42
Kopya Çekmek	9	192	4.39	2.02
	10	190	4.52	1.98
	11	45	5.16	2.28

Tablo 4.4 incelendiğinde, 'Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak' alt boyutunda 10.sınıftaki öğrencilerin ($\bar{X}=10.86$) kuraldışı davranışlarının 9.sınıftaki öğrencilerin ($\bar{X}=9.35$) kuraldışı davranışlarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 'Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak' alt boyutunda ise 10.sınıftaki öğrencilerin ($\bar{X}=7.51$) kuraldışı davranışlarının 9.sınıftaki öğrencilerin ($\bar{X}=6.68$) kuraldışı davranışlarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin sınıf düzeyi ile kuraldışı davranışları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Kuraldışı Davranış Ölçeğine ait alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının Sınıf Düzeyine Göre ANOVA Sonuçları

Kural Dışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları	Sınıf Düzeyi	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	9	Gruplararası	221.543	2	110.771	8.058	.000*	10-9
	10	Gruplariçi	5828.373	424	13.746			
	11	Toplam	6049.916	426				
Hırsızlık	9	Gruplararası	9.544	2	4.772	.854	.427	-
	10	Gruplariçi	2370.208	424	5.590			
	11	Toplam	2379.752	426				
Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek	9	Gruplararası	47.924	2	23.962	1.389	.251	-
	10	Gruplariçi	7315.552	424	17.254			
	11	Toplam	7363.475	426				
Hafif Hırsızlık	9	Gruplararası	7.715	2	3.858	1.758	.174	-
	10	Gruplariçi	930.365	424	2.194			
	11	Toplam	938.080	426				
Dikkat Çekici Tahripçilik	9	Gruplararası	6.732	2	3.366	1.059	.348	-
	10	Gruplariçi	1347.525	424	3.178			
	11	Toplam	1354.258	426				
Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak	9	Gruplararası	66.634	2	33.317	3.660	.027*	10-9
	10	Gruplariçi	3860.036	424	9.104			
	11	Toplam	3926.670	426				
Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu	9	Gruplararası	4.239	2	2.120	.849	.429	-
	10	Gruplariçi	1058.857	424	2.497			
	11	Toplam	1063.096	426				
Binalara Zarar Vermek	9	Gruplararası	3.175	2	1.587	1.381	.252	-
	10	Gruplariçi	487.364	424	1.149			
	11	Toplam	490.539	426				
Kopya Çekmek	9	Gruplararası	21.373	2	10.687	2.597	.076	-
	10	Gruplariçi	1745.067	424	4.116			
	11	Toplam	1766.440	42				

Tablo 4.5 incelendiğinde; 'Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak' alt ölçeği $F(2,424) = 8.06, p < .01$. ve 'Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak' alt ölçeği $F(2,424) = 3.66, p < .02$ 'nden elde edilen puan ortalamaları arasında 9. Sınıflar ve 10.sınıflar arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu görülmektedir.

Bu farkın kaynağının belirlenmesi amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, 'Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak' alt ölçeğinde 10.sınıftaki öğrencilerin ($\bar{X} = 10.86$) kuraldışı davranışlarının 9.sınıftaki öğrencilerin ($\bar{X} = 9.35$) kuraldışı davranışlarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 'Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak' alt ölçeğinde ise 10.sınıftaki öğrencilerin ($\bar{X} = 7.51$) kuraldışı davranışlarının 9.sınıftaki öğrencilerin ($\bar{X} = 6.68$) kuraldışı davranışlarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kuraldışı Davranış Ölçeğinin 'Hırsızlık', 'Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek', 'Hafif Hırsızlık', 'Dikkat Çekici Tahripçilik', 'Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu', 'Binalara Zarar Vermek', 'Kopya Çekmek' boyutlarına ilişkin yapılan değerlendirmede sınıf düzeylerine göre öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılık görülmemiştir.

4.3. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Tablo 4.6. Kuraldışı Davranış Ölçeğine ait alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının okul türlerine göre betimsel istatistikleri

Kural Dışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları	Okul Türü	N	$\bar{X}$	ss
Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	Anadolu L	120	10.43	3,67
	Fen L	55	8.30	1,76
	Sağlık Meslek L	43	9.05	4,04
	Spor L	56	9.88	3,64
	Güzel Sanatlar L	56	11.21	4,59
	Meslek L	97	10.78	3,76
				3,77
Hırsızlık	Anadolu L	120	6.83	3,01
	Fen L	55	6.60	1,94
	Sağlık Meslek L	43	6.86	2,93
	Spor L	56	6.80	2,26
	Güzel Sanatlar L	56	6.68	2,19
	Meslek L	97	6.36	1,35
				2,36
Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek	Anadolu L	120	9.47	4,46
	Fen L	55	8.98	3,32
	Sağlık Meslek L	43	11.86	5,39
	Spor L	56	9.80	3,87
	Güzel Sanatlar L	56	9.54	3,96
	Meslek L	97	9.93	3,61
				4,16
Hafif Hırsızlık	Anadolu L	120	4.63	1,73
	Fen L	55	5.13	1,63
	Sağlık Meslek L	43	4.81	1,50
	Spor L	56	4.50	1,09
	Güzel Sanatlar L	56	4.71	1,46
	Meslek L	97	4.41	1,20
				1,48
Dikkat Çekici Tahripçilik	Anadolu L	120	3.85	2,05
	Fen L	55	3.58	1,15
	Sağlık Meslek L	43	4.14	1,61
	Spor L	56	4.30	2,23
	Güzel Sanatlar L	56	3.77	1,17
	Meslek L	97	3.86	1,78
				1,78
Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak	Anadolu L	120	6.54	2,97
	Fen L	55	6.05	1,53
	Sağlık Meslek L	43	8.09	3,75
	Spor L	56	7.59	3,48
	Güzel Sanatlar L	56	6.96	2,70
	Meslek L	97	7.74	3,05
				3,04

Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu	Anadolu L	120	3.47	1,44
	Fen L	55	3.04	,19
	Sağlık Meslek L	43	3.88	2,11
	Spor L	56	3.86	2,06
	Güzel Sanatlar L	56	3.59	1,47
	Meslek L	97	3.78	1,60
Binalara Zarar Vermek	Anadolu L	120	2.48	1,22
	Fen L	55	2.24	,61
	Sağlık Meslek L	43	2.30	,77
	Spor L	56	2.80	1,72
	Güzel Sanatlar L	56	2.30	,91
	Meslek L	97	2.18	,66
Kopya Çekmek	Anadolu L	120	4.49	1,97
	Fen L	55	5.47	1,86
	Sağlık Meslek L	43	5.19	2,06
	Spor L	56	3.79	1,81
	Güzel Sanatlar L	56	4.29	2,15
	Meslek L	97	4.31	2,04

Tablo 4.6'ya göre öğrencilerin okul türleri ile kuraldışı davranışları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7. Kuraldışı Davranış Ölçeğine ait alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının Okul Türlerine Göre ANOVA Sonuçları

Kural Dışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları	Okul Türü	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	Anadolu L	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	354,789	5	70,958 13,528	5.245	.000*	A-F G-F M-F G-Sa
	Fen L		5695,126	421				
	Sağlık Meslek L		6049,916	426				
	Spor L							
	Güzel Sanatlar L							
	Meslek L							
Hırsızlık	Anadolu L	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	15,298	5	3,060 5,616	.545	.742	
	Fen L		2364,454	421				
	Sağlık Meslek L		2379,752	426				
	Spor L							
	Güzel Sanatlar L							
	Meslek L							
Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek	Anadolu L	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	238,201	5	47,640 16,925	2.815	.016*	Sa-A Sa-F
	Fen L		7125,274	421				
	Sağlık Meslek L		7363,475	426				
	Spor L							
	Güzel Sanatlar L							
	Meslek L							

Hafif Hırsızlık	Anadolu L Fen L Sağlık Meslek L Spor L Güzel Sanatlar L Meslek L	Gruplararası Gruplarıçı Toplam	20,659 917,421 938,080	5 421 426	4,132 2,179	1.896	.094	
Dikkat Çekici Tahripçilik	Anadolu L Fen L Sağlık Meslek L Spor L Güzel Sanatlar L Meslek L	Gruplararası Gruplarıçı Toplam	18,612 1335,645 1354,258	5 421 426	3,722 3,173	1.173	.321	
Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak	Anadolu L Fen L Sağlık Meslek L Spor L Güzel Sanatlar L Meslek L	Gruplararası Gruplarıçı Toplam	194,375 3732,295 3926,670	5 421 426	38,875 8,865	4.385	.001*	Sa-A M-A Sa-F M-F
Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu	Anadolu L Fen L Sağlık Meslek L Spor L Güzel Sanatlar L Meslek L	Gruplararası Gruplarıçı Toplam	30,019 1033,077 1063,096	5 421 426	6,004 2,454	2.447	.033*	
Binalara Zarar Vermek	Anadolu L Fen L Sağlık Meslek L Spor L Güzel Sanatlar L Meslek L	Gruplararası Gruplarıçı Toplam	16,917 473,621 490,539	5 421 426	3,383 1,125	3.008	.011*	Sp-M
Kopya Çekmek	Anadolu L Fen L Sağlık Meslek L Spor L Güzel Sanatlar L Meslek L	Gruplararası Gruplarıçı Toplam	106,649 1659,791 1766,440	5 421 426	21,330 3,942	5.410	.000*	F-A F-Sp F-G F-M Sa-Sp

Tablo 4.7'deki veriler incelendiğinde öğrencilerin öğrendikleri okul türüne göre kuraldışı davranış ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğuna bakabilmek için LSD analiz tekniği kullanılmıştır. Bu anlamda hangi okul türleri arasında farklılık olduğu ortaya konmuştur.

'Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak' alt boyutunda $F(5,421) = 5.25, p < .01$, Anadolu Lisesi ile Fen lisesi arasında Anadolu Lisesi lehine, Güzel Sanatlar ile Fen Lisesi arasında Güzel Sanatlar Lisesi lehine, Meslek Lisesi ile

Fen Lisesi arasında Meslek Lisesi lehine, Güzel Sanatlar Lisesi ile Sağlık Meslek Lisesi arasında Güzel sanatlar Lisesi lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Yani Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 10.43$), Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 11.21$), Meslek Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 10.78$) kuraldışı davranış ölçeği ‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’ alt boyutu puan ortalamaları Fen Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 8.30$) puan ortalamalarına göre, anlamlı düzeyde yüksektir. Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 11.21$) kuraldışı davranış ölçeği ‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’ alt boyutu puan ortalamaları Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 9.05$) puan ortalamalarına göre ise anlamlı düzeyde yüksektir.

‘Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek’ alt boyutunda $F(5,421) = 2.82$, $p < .02$, Anadolu Lisesi ile Sağlık Meslek Lisesi arasında Sağlık Meslek Lisesi lehine, Fen Lisesi ile Sağlık Meslek Lisesi arasında yine sağlık Meslek Lisesi lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Yani Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 11.86$) kuraldışı davranış ölçeği ‘Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek’ alt boyutu puan ortalamaları, Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 9.47$), Fen Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 8.98$) puan ortalamalarına göre, anlamlı düzeyde yüksektir.

‘Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak’ alt boyutunda $F(5,421) = 2.45$, $p < .03$, Sağlık Meslek Lisesi ile Anadolu Lisesi arasında Sağlık Meslek Lisesi lehine, Sağlık Meslek Lisesi ile Fen Lisesi arasında yine sağlık Meslek Lisesi lehine, Meslek Lisesi ile Anadolu Lisesi arasında Meslek Lisesi lehine, Meslek Lisesi ile Fen Lisesi arasında yine Meslek Lisesi lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Yani Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 8.09$), kuraldışı davranış ölçeği ‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’ alt boyutu puan ortalamaları Anadolu Liselerinin öğrencilerinin ($\bar{X} = 6.54$) ve Fen Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 6.05$) puan ortalamalarına göre, anlamlı düzeyde yüksektir. Meslek Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 7.74$) kuraldışı davranış ölçeği ‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’ alt boyutu puan ortalamaları Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 6.54$) ve Fen Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 6.05$) puan ortalamalarına göre ise anlamlı düzeyde yüksektir.

‘Binalara Zarar Vermek’ alt boyutunda $F(5,421) = 3.01$, $p < .01$, Spor Lisesi ile Meslek Lisesi arasında Spor Lisesi lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Yani Spor Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 2.80$) kuraldışı davranış ölçeği ‘Binalara Zarar

Vermek alt boyutu puan ortalamaları, Meslek Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 2.18$) puan ortalamalarına göre, anlamlı düzeyde yüksektir.

‘Kopya Çekmek’ alt boyutunda $F(5,421) = 5.41$, $p < .01$, Fen Lisesi ile Anadolu Lisesi arasında Fen Lisesi lehine, Fen Lisesi ile Spor Lisesi arasında Fen Lisesi lehine, Fen Lisesi ile Güzel Sanatlar Lisesi arasında Fen Lisesi lehine, Fen Lisesi ile Meslek Lisesi arasında Fen Lisesi lehine, Sağlık Meslek Lisesi ile Spor Lisesi arasında Sağlık Meslek Lisesi lehine anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Yani Fen Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 5.47$), kuraldışı davranış ölçeği ‘Kopya Çekmek’ alt boyutu puan ortalamaları Anadolu Liselerinin öğrencilerinin ($\bar{X} = 4.49$), Spor Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 3.79$), Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 4.29$) Ve Meslek Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 4.31$) puan ortalamalarına göre, anlamlı düzeyde yüksektir. Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 5.19$) kuraldışı davranış ölçeği ‘Kopya Çekmek’ alt boyutu puan ortalamaları Spor Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = 3.79$) puan ortalamalarına göre ise anlamlı düzeyde yüksektir.

4.4. Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumuna Göre Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Tablo 4.8. Kuraldışı Davranış Ölçeğine ait alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının ailelerinin aylık gelir durumuna göre betimsel istatistikleri

Kural Dışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları	Aylık Gelir	N	$\bar{X}$	ss
Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	Asgari ve Aşağısı	52	10.63	4,11
	500-750 TL	48	10.00	3,49
	750-1500 TL	96	10.00	3,46
	1500 TL üzeri	231	10.10	3,88
Hırsızlık	Asgari ve Aşağısı	52	7.38	3,45
	500-750 TL	48	6.29	1,01
	750-1500 TL	96	6.46	1,67
	1500 TL üzeri	231	6.68	2,47
Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek	Asgari ve Aşağısı	52	9.71	4,03
	500-750 TL	48	9.29	2,73
	750-1500 TL	96	9.04	3,51
	1500 TL üzeri	231	10.25	4,62
Hafif Hırsızlık	Asgari ve Aşağısı	52	4.75	1,86
	500-750 TL	48	4.40	,84
	750-1500 TL	96	4.50	1,39
	1500 TL üzeri	231	4.76	1,53
Dikkat Çekici Tahripçilik	Asgari ve Aşağısı	52	4.42	2,31
	500-750 TL	48	3.58	1,11
	750-1500 TL	96	3.79	1,77
	1500 TL üzeri	231	3.88	1,75
Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak	Asgari ve Aşağısı	52	7.02	2,90
	500-750 TL	48	6.98	2,82
	750-1500 TL	96	7.02	2,85
	1500 TL üzeri	231	7.18	3,19
Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu	Asgari ve Aşağısı	52	4.12	2,03
	500-750 TL	48	3.15	,50
	750-1500 TL	96	3.46	1,34
	1500 TL üzeri	231	3.62	1,67
Binalara Zarar Vermek	Asgari ve Aşağısı	52	2.63	1,51
	500-750 TL	48	2.13	,53
	750-1500 TL	96	2.32	1,05
	1500 TL üzeri	231	2.40	1,04
Kopya Çekmek	Asgari ve Aşağısı	52	4.08	2,05
	500-750 TL	48	4.10	1,70
	750-1500 TL	96	4.14	1,91
	1500 TL üzeri	231	4.88	2,09

Tablo 4.8'ya göre öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumu ile kuraldışı davranışları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.9'de verilmiştir.

Tablo 4.9. Kuraldışı Davranış Ölçeğine ait alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının Ailelerinin Aylık Gelir Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Kural Dışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları	Aylık Gelir	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	Asgari ve Aşağısı 500-750 TL 750-1500 TL 1500 TL üzeri	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	15,953 6033,962 6049,916	3 423 426	5,318 14,265	.373	.773	
Hırsızlık	Asgari ve Aşağısı 500-750 TL 750-1500 TL 1500 TL üzeri	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	37,763 2341,988 2379,752	3 423 426	12,588 5,537	2.274	.079	
Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek	Asgari ve Aşağısı 500-750 TL 750-1500 TL 1500 TL üzeri	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	114,117 7249,358 7363,475	3 423 426	38,039 17,138	2.220	.085	
Hafif Hırsızlık	Asgari ve Aşağısı 500-750 TL 750-1500 TL 1500 TL üzeri	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	8,426 929,653 938,080	3 423 426	2,809 2,198	1.278	.281	
Dikkat Çekici Tahripçilik	Asgari ve Aşağısı 500-750 TL 750-1500 TL 1500 TL üzeri	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	20,221 1334,036 1354,258	3 423 426	6,740 3,154	2.137	.095	
Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak	Asgari ve Aşağısı 500-750 TL 750-1500 TL 1500 TL üzeri	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	3,029 3923,641 3926,670	3 423 426	1,010 9,276	.109	.955	
Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu	Asgari ve Aşağısı 500-750 TL 750-1500 TL 1500 TL üzeri	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	25,742 1037,354 1063,096	3 423 426	8,581 2,452	3.499	.016*	As/500-750 TL
Binalara Zarar Vermek	Asgari ve Aşağısı 500-750 TL 750-1500 TL 1500 TL üzeri	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	6,882 483,657 490,539	3 423 426	2,294 1,143	2.006	.112	
Kopya Çekmek	Asgari ve Aşağısı 500-750 TL 750-1500 TL 1500 TL üzeri	Gruplararası Gruplarıçi Toplam	62,423 1704,017 1766,440	3 423 426	20,808 4,028	5.165	.002*	1500 TL/As 1500 TL/750-1500 TL

Analiz sonuçları, öğrencilerin kuraldışı davranışlar alt boyutlarına göre aylık gelir düzeyi bakımından anlamlı farklar olduğunu göstermektedir.

Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın “Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu” alt boyutunda

gelir düzeyi “Asgari ve Aşağısı” ve “500-750 TL”ye arasında olanlar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ‘Kopya Çekmek’ alt boyutunda da gelir düzeyleri “1500 TL ve üzeri”ne sahip gruplar lehine anlamlı fark gözlenmiştir.

Buna göre; “Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu” alt boyutu $F(3,423) = 3.50$, $p < .02$. “Kopya Çekmek” alt boyutu $F(3,423) = 5.16$, $p < .002$. Başka bir deyişle, öğrencilerin kuraldışı davranışları, ailelerin aylık gelir düzeyine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Aylık gelir düzeylerine göre farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, “Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu” alt boyutunda gelir düzeyleri Asgari ücret ve aşağısı öğrencilerin ($\bar{X} = 4.12$) kuraldışı davranışlarının “500-750 TL” ($\bar{X} = 3.15$) gelir düzeyine sahip olan öğrencilere göre kuraldışı davranışlarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. “Kopya Çekmek” alt boyutunda ise gelir düzeyleri “1500 TL ve üzeri” öğrencilerin ($\bar{X} = 4.88$) “Asgari ve Aşağısı” ($\bar{X} = 4.08$) ve “750-1500 TL” ($\bar{X} = 4.14$) gelir düzeyine sahip olan öğrencilere göre kuraldışı davranışlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kuraldışı Davranış Ölçeğinin “Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak”, “Hırsızlık”, “Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek”, “Hafif Hırsızlık”, “Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak”, “Dikkat Çekici Tahripçilik”, “Binalara Zarar Vermek” boyutlarına ilişkin yapılan değerlendirmede aylık gelir düzeylerine göre öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılık görülmemiştir.

4.5. Öğrencilerin Anne Baba Tutumlarına Göre Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Tablo 4.10. Öğrencilerin Anne-Baba Tutum Ölçeği Puanları ile Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Sonuçları

AB Tutum Alt Boyutları	Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları	N	P	r
Kabul ilgi	SSOKAD	427	.000	-.181**
	HIRSIZLIK	427	.004	-.140**
	ÖKEKE	427	.025	-.109*
	HAFİFHIRSIZLIK	427	.001	-.163**
	DÇT	427	.010	-.125**
	SSBK	427	.000	-.176**
	UŞS	427	.274	-.053
	BZV	427	.010	-.124*
	KÇ	427	.003	-.143**
	Kontrol Denetleme	SSOKAD	427	.056
HIRSIZLIK		427	.899	.006
ÖKEKE		427	.757	-.015
HAFİFHIRSIZLIK		427	.804	-.012
DÇT		427	.228	-.058
SSBK		427	.368	-.044
UŞS		427	.418	-.039
BZV		427	.991	.001
KÇ		427	.808	.012
Psikolojik Özerklik		SSOKAD	427	.975
	HIRSIZLIK	427	.071	-.088
	ÖKEKE	427	.826	.011
	HAFİFHIRSIZLIK	427	.198	-.062
	DÇT	427	.557	-.028
	SSBK	427	.246	.056
	UŞS	427	.806	.012
	BZV	427	.029	-.106*
	KÇ	427	.394	-.041

Tablo 4.10.'un incelenmesinden Anne-Baba kabul-ilgi tutumu ile Kuraldışı davranış ölçeği alt boyutlarından SSOKAD arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -.181$, $p < .01$. Buna göre Anne-babanın Kabul-ilgi tutumu arttıkça öğrencinin kuraldışı davranış olan SSOKAD2ının azaldığı söylenebilir. kabul-ilgi tutumu ile Kuraldışı davranış ölçeği alt boyutlarından HIRSIZLIK arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -.140$, $p < .01$. Buna göre Anne-babanın Kabul-ilgi tutumu arttıkça öğrencinin kuraldışı davranış olan HIRSIZLIK In azaldığı söylenebilir. kabul-ilgi tutumu ile Kuraldışı davranış ölçeği alt boyutlarından ÖKEKE arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -.109$, $p < .05$. Buna göre Anne-babanın Kabul-ilgi tutumu arttıkça öğrencinin kuraldışı davranış olan

ÖKEKE in azaldığı söylenebilir. kabul-ilgi tutumu ile Kuraldışı davranış ölçeği alt boyutlarından HAFİF HIRSIZLIK arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -.163$, $p < .01$. Buna göre Anne-babanın Kabul-ilgi tutumu arttıkça öğrencinin kuraldışı davranış olan HAFİF HIRSIZLIK in azaldığı söylenebilir. kabul-ilgi tutumu ile Kuraldışı davranış ölçeği alt boyutlarından DÇT arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -.125$, $p < .01$. Buna göre Anne-babanın Kabul-ilgi tutumu arttıkça öğrencinin kuraldışı davranış olan DÇT in azaldığı söylenebilir. kabul-ilgi tutumu ile Kuraldışı davranış ölçeği alt boyutlarından SSBK arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -.176$, $p < .01$. Buna göre Anne-babanın Kabul-ilgi tutumu arttıkça öğrencinin kuraldışı davranış olan SSBK nın azaldığı söylenebilir. kabul-ilgi tutumu ile Kuraldışı davranış ölçeği alt boyutlarından BZV arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -.124$, $p < .05$. Buna göre Anne-babanın Kabul-ilgi tutumu arttıkça öğrencinin kuraldışı davranış olan BZV ının azaldığı söylenebilir. kabul-ilgi tutumu ile Kuraldışı davranış ölçeği alt boyutlarından KÇ arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -.143$, $p < .01$. Buna göre Anne-babanın Kabul-ilgi tutumu arttıkça öğrencinin kuraldışı davranış olan KÇ ının azaldığı söylenebilir.

Anne-Baba Psikolojik Özerklik tutumu ile Kuraldışı davranış ölçeği alt boyutlarından BZV arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -.106$, $p < .05$. Buna göre Anne-babanın Kabul-ilgi tutumu arttıkça öğrencinin kuraldışı davranış olan BZV ının azaldığı söylenebilir.

Anne-Baba Kontrol-denetleme tutumu ile Kuraldışı Davranış Ölçeği Alt boyutları arasında ise anlamlı bir fark görülmemiştir.

4.6. Öğrencilerin Anne Babalarının Evlilik Uyumlarına İlişkin Algılarına Göre Kuraldışı Davranışlarına İlişkin Bulgular

Tablo 4.11. Kuraldışı Davranış Ölçeğine ait alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının Öğrencilerin Anne Babalarının Evlilik Uyumlarına ilişkin algılarına göre Betimsel İstatistikleri

Kural Dışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları	AB Evlilik Uyum	N	$\bar{X}$	ss
Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	Her zaman	219	9.68	3,44
	Çoğunlukla	147	10.47	4,07
	Bazen	28	9.57	2,57
	Nadiren	20	12.50	5,07
	Hiçbir zaman	13	11.31	3,90
Hırsızlık	Her zaman	219	6.58	2,26
	Çoğunlukla	147	6.61	2,02
	Bazen	28	6.89	2,92
	Nadiren	20	7.50	4,13
	Hiçbir zaman	13	7.23	2,80
Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek	Her zaman	219	9.56	4,33
	Çoğunlukla	147	9.93	4,00
	Bazen	28	8.79	2,13
	Nadiren	20	12.15	4,75
	Hiçbir zaman	13	11.08	4,29
Hafif Hırsızlık	Her zaman	219	4.49	1,26
	Çoğunlukla	147	4.76	1,49
	Bazen	28	4.82	1,44
	Nadiren	20	5.15	2,64
	Hiçbir zaman	13	5.15	2,27
Dikkat Çekici Tahripçilik	Her zaman	219	3.71	1,69
	Çoğunlukla	147	4.12	1,90
	Bazen	28	3.57	,96
	Nadiren	20	4.30	2,27
	Hiçbir zaman	13	4.46	2,07
Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak	Her zaman	219	6.84	2,68
	Çoğunlukla	147	7.37	3,35
	Bazen	28	6.25	1,95
	Nadiren	20	8.20	4,08
	Hiçbir zaman	13	8.54	4,13
Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu	Her zaman	219	3.59	1,57
	Çoğunlukla	147	3.55	1,49
	Bazen	28	3.14	,45
	Nadiren	20	3.80	2,14
	Hiçbir zaman	13	4.69	2,63
Binalara Zarar Vermek	Her zaman	219	2.31	,96
	Çoğunlukla	147	2.46	1,18
	Bazen	28	2.21	,57
	Nadiren	20	2.60	1,50
	Hiçbir zaman	13	2.69	1,55
Kopya Çekmek	Her zaman	219	4.32	2,04
	Çoğunlukla	147	4.76	2,11
	Bazen	28	4.57	1,64
	Nadiren	30	5.20	1,93
	Hiçbir zaman	13	4.15	1,67

Tablo 4.11'e göre öğrencilerin Anne baba evlilik uyum düzeyleri ile kuraldışı davranışları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığı One-Way Anova ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.12'de verilmiştir.

Tablo 4.12. Kuraldışı Davranış Ölçeğine Ait Alt Ölçeklerden Elde Edilen Puan Ortalamalarının Öğrencilerin Anne Babalarının Evlilik Uyumlarına ilişkin algılarına göre ANOVA Sonuçları

Kural Dışı Davranış Ölçeği Alt Boyutları	AB Evlilik Uyum	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak	Her zaman Çoğunlukla Bazen Nadiren Hiçbir zaman	Gruplar arası Grupları içi Toplam	199,417 5850,499 6049,916	4 422 426	49,854 13,864	3.596	.007*	Nadiren/ Her zaman
Hırsızlık	Her zaman Çoğunlukla Bazen Nadiren Hiçbir zaman	Gruplar arası Grupları içi Toplam	21,516 2358,236 2379,752	4 422 426	5,379 5,588	.963	.428	
Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek	Her zaman Çoğunlukla Bazen Nadiren Hiçbir zaman	Gruplar arası Grupları içi Toplam	175,193 7188,282 7363,475	4 422 426	43,798 17,034	2.571	.037*	Nadiren/Bazen
Hafif Hırsızlık	Her zaman Çoğunlukla Bazen Nadiren Hiçbir zaman	Gruplar arası Grupları içi Toplam	16,324 921,756 938,080	4 422 426	4,081 2,184	1.868	.115	
Dikkat Çekici Tahripçilik	Her zaman Çoğunlukla Bazen Nadiren Hiçbir zaman	Gruplar arası Grupları içi Toplam	25,297 1328,961 1354,258	4 422 426	6,324 3,149	2.008	.092	
Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak	Her zaman Çoğunlukla Bazen Nadiren Hiçbir zaman	Gruplar arası Grupları içi Toplam	96,104 3830,565 3926,670	4 422 426	24,026 9,077	2.647	.033*	
Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu	Her zaman Çoğunlukla Bazen Nadiren Hiçbir zaman	Gruplar arası Grupları içi Toplam	22,500 1040,596 1063,096	4 422 426	5,625 2,466	2.281	.060	
Binalara Zarar Vermek	Her zaman Çoğunlukla Bazen Nadiren Hiçbir zaman	Gruplar arası Grupları içi Toplam	4,907 485,632 490,539	4 422 426	1,227 1,151	1.066	.373	
Kopya Çekmek	Her zaman Çoğunlukla Bazen Nadiren Hiçbir zaman	Gruplar arası Grupları içi Toplam	28,042 1738,398 1766,440	4 422 426	7,011 4,119	1.702	.149	

Analiz sonuçları, öğrencilerin kuraldışı davranışlar alt boyutlarına göre AB Evlilik Uyum Düzeyleri bakımından anlamlı farklar olduğunu göstermektedir.

Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Scheffe testi sonucunda söz konusu farklılığın AB Evlilik Uyum Düzeylerini ‘Nadiren- Her Zaman’ ve ‘Nadiren-Bazen’ görüşleri bakımından olduğu ve ‘Nadiren’ seçeneğini belirtenlerin lehine olduğu görülmüştür.

Buna göre; “Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak” alt boyutu $F(4,422) = 3.60, p < .01$. “Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek” alt boyutu $F(4,422) = 2.57, p < .037$. Başka bir deyişle, öğrencilerin kuraldışı davranışları, anne baba evlilik uyum düzeyine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Anne baba evlilik uyum düzeylerine göre farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, “Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak” alt boyutunda anne baba evlilik uyumunu “nadiren uyumlu” düzeyinde tanımlayan öğrencilerin ($\bar{X} = 12.50$) kuraldışı davranışlarının “her zaman uyumlu” ($\bar{X} = 9.68$) düzeyinde belirten öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. “Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek” alt boyutunda ise anne baba evlilik uyumunu “nadiren uyumlu” düzeyinde tanımlayan öğrencilerin ($\bar{X} = 12.15$) kuraldışı davranışlarının “bazen uyumlu” ($\bar{X} = 8.95$) düzeyinde belirten öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kuraldışı Davranış Ölçeğinin “Hırsızlık”, “Hafif Hırsızlık”, “Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak”, “Dikkat Çekici Tahripçilik”, “Uyuşturucu ve Şiddet Suçu”, “Binalara Zarar Vermek”, “kopya çekmek” boyutlarına ilişkin yapılan değerlendirmede anne baba evlilik uyum düzeylerine göre öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılık görülmemiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular, alt problemler açısından tartışılmıştır.

5.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Cinsiyete göre Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak, Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek, Dikkat Çekici Tahripçilik, Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak, Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu, Binalara Zarar Vermek açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, kuraldışı davranışların erkek öğrencilerde (kopya çekmek ve hırsızlık suçu hariç), kız öğrencilerden daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu önceki araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir (Şenses,1990; Kaner, 1996; Smith, 1998; Bayar,1999; Yılmaz, 2000; Yılmaz, 2001; Seber ve diğ. 2001; Kwon, 2001; Kıran, 2002; Delikara, 2002; Sipahioğlu, 2002; Özen ve diğ. 2005; Akduman ve Arkadaşları, 2007, Can, 2007; Siyez, 2007; Eryılmaz, 2007; Aras ve Ark, 2007).

Cinsiyete göre kopya çekmek davranışı puan ortalamaları arasında farklılığın bulunmaması Aras ve arkadaşlarının (2007) yaptığı çalışma ile tutarlılık göstermektedir. Kuraldışı Davranışlar Ölçeği'nin kopya çekmek alt ölçeğinde kız ve erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. 'Kopya çekme' davranışı okuldaki ders başarısının düşük olmasından kaynaklanan bir durumdur ve derslerdeki başarı ya da başarısızlık cinsiyete göre değişen bir durum değildir. Ders başarısında düşüklük olan öğrenciler bu sorunla baş etmek için çeşitli yollara başvururlar. Bazı öğrenciler ders çalışma saatlerini arttırma, özel ders alma, dershaneye gitme gibi davranışlarda bulunurken; bazı öğrenciler ise daha kolay bir çözüm olduğuna inandıkları kopya çekme davranışını sergileyebilirler. Dolayısıyla

“kopya çekme” davranışında cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmaması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Literatüre bakıldığında suç davranışı da dahil, şiddet zorbalık gibi kuraldışı bütün davranışlarda, erkeklerin puanları genelde yüksek, kızların ise düşük bulunmuştur. (Kaner,1996). Bu durumu birçok nedenle açıklayabiliriz. En önemli neden olarak ailelerin ve toplumun erkeklere verdiği ayrıcalıklı tutumu olabilir. Bu ayrı tutum da erkeklerin daha özgür davranmasını, daha az karışılmasını ve rahat bir şekilde her ortama girebilmelerini sağlamaktadır. Kız çocukları küçüklükten itibaren daha kısıtlı bir ortamda yetiştirilmekte, daha az izin verilebilmektedir. Kızlar sıcaklık, koruyuculuk fedakârlık gibi özelliklerle yetiştirilirken, erkekler bağımsız, rekabetçi, başarılı olma ve saldırganlık gibi özellikler teşvik edilerek yetiştirilirler (Delikara, 2002). Kızlar stresli yaşam olaylarından daha fazla etkilenmekte ve sorunlarla başa çıkmada anne babalarına ve arkadaşlarına daha fazla gereksinim duymakta ve çatışmaları uzlaşmayla çözmeye çalışmaktadırlar (Manger ve Eikeland, 2000; Plancherel, Bolognini ve Halfon, 1998; Akt: Güvenç ve Aktaş, 2006). Buna karşın erkekler ise yeterli düzeyde baş edemedikleri sorunlar karşısında suçluluk, ümitsizlik, yetersizlik gibi duyguları dışsallaştırıp saldırgan davranarak problemlerini çözmeye çalışmaktadırlar (Leadbeater, Kuperminc, Blatt ve Hertzog, 1999; Akt: Güvenç ve Aktaş, 2006).

Resmi olarak suç işlemiş ergenlerle yapılan araştırma sonuçlarında da cinsiyet faktörü yine anlamlı ve bu anlamlılığın da erkeklerin lehine çıktığı görülmektedir (Yeşer,1981; Çokdinleten,1997; Yakışıklı,1997;Elibol, 1999).

5.2. Öğrencilerin Devam Ettikleri Okul Türüne göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’, ‘Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek’, ‘Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak’, ‘Binalara Zarar Vermek’, ‘Kopya Çekmek’ alt boyutlarında öğrencilerin okul türleri ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu göze çarpmaktadır. ‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’ alt boyutunda Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin ortalamalarının diğer lise öğrenci ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. ‘Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek’ alt ölçeğinde Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin; ‘Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak’ alt boyutunda Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin; ‘Binalara Zarar Vermek ’ alt

boyutunda Spor Lisesi öğrencilerinin; ‘Kopya Çekmek’ alt boyutunda ise Fen Lisesi öğrencilerinin ortalamalarının diğer lise öğrenci ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık, okul türü arasında ‘Hırsızlık’ ve Dikkat Çekici Tahripçilik’ suçu alt ölçekleri açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Bu farklılıklar okul türleri ile kuraldışı suç davranışları arasında yapılan ile benzer araştırma sonuçları ile de desteklenmektedir. Okat (2006)’ın yaptığı çalışmada Genel lise öğretmenleri, Endüstri Meslek lisesi öğretmenlerine göre öğrencilerin kural dışı davranışları daha az yaptıklarını düşünmektedir. Genel Lise öğrencileri ile Meslek Lisesi öğrencilerinin, kural dışı davranışları ile ilgili görüşleri arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Aras ve arkadaşları (2007) Meslek lisesinde okuyan öğrencilerde farklılık bulunmuştur. Balkaya ve Ceyhan (2007)’in lise öğrencilerinin suç davranışlarıyla meslek lisesi öğrencilerinin suç davranışı hem genel lise hem de Anadolu-fen lisesi öğrencilerinden önemli derecede yüksek çıkmıştır.

‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’ suçunun Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinde yüksek çıkmasının nedeni; öğretmen ve ebeveyn tutumlarına bağlı olabilir. Lise öğrencilerinin içinde buldukları yaş düzeyi kendilerini ispat etme adına çatışmalara açık oldukları bir dönemdir. Bu dönemde sorumlu oldukları kişilerle aralarında aykırı davranışlar nedeniyle problemler yaşanıyor olabilir. Sağlık Meslek Lisesinde okuyan öğrencilerde ‘öfkeyi kontrol edememe ve kavga etmek’ ve ‘Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak’ suçunun yüksek bulunmasının nedeni; bu öğrencilerin öfke kontrolü konusunda sıkıntı yaşıyor olmaları ve ailesinin ve yakın çevresinin de bu şekilde problem yaşıyor olmaları olabilir. ‘Binalara Zarar Vermek ’ alt boyutunda Spor Lisesi öğrencilerinde daha yüksek oranda çıkmasının nedeni; okul ortamında enerjilerini sarf edecekleri alanların ya da bu alanların kullanımlarının yetersiz gelmesi olabilir. Fen Lisesinde ‘ kopya çekme’ suçunun daha yüksek bulunmasının nedenleri ise şu şekilde açıklanabilir. Bu öğrenciler genelde daha cesaretli ve rekabeti seven öğrencilerdir, arkadaşlarına ve öğretmenlerine mahcup olmamak ve düşük not almamak için kopya bile çekebilmektedirler. Ayrıca kopya çekme suçunda akran baskısından da bahsedilebilir.

Lise öğrencilerinin genelinde kuraldışı davranışların görülme nedenlerine ek olarak artan göçler, kalabalık aile nüfusu, ekonomik geçim sıkıntısı, okul dışında çalışma ya da çalıştırılma, dolayısı ile dışarıda ve sokakta riskli arkadaş gruplarına

sahip olma, medya ve TV, diziler gibi ergeni kolay etkileyebilecek faktörlerde yorumlara eklenebilir. Teczan (1996) tarafından yapılan ve ülkemizde okullarda meydana gelen şiddet olaylarının araştırıldığı çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Kız arkadaş sorunu, katı öğretmen davranışları, medyanın etkisi, yoksulluk, boş zaman değerlendirme olanaklarının yetersizliği, polis muhbirliği, nedensiz şiddet olayları ve disipline yönelik olayları belirtilmektedir. Bu faktörlere; para – haraç tartışması, yan bakma, laf atma ve özenti gibi etkenleri de ekleyebiliriz.

5.3. Öğrencilerin Okudukları Sınıf Düzeylerine Göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Öğrencilerin okudukları Sınıf Düzeyine Göre ‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’ ‘Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak’ açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, yukarıda belirtilen kuraldışı davranışların (Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak ve Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak), 10. Sınıf düzeyindeki öğrencilerde 9. Sınıflara oranla daha fazla görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

‘Hırsızlık’, ‘Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek’, ‘Hafif Hırsızlık’, ‘Dikkat Çekici Tahripçilik’, ‘Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu’, ‘Binalara Zarar Vermek’, ‘Kopya Çekmek’ suçlarında ise sınıf düzeylerine ait anlamlı bir fark bulunmamıştır.

5.4. Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumlarına Göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Öğrencilerin ailelerinin gelir düzeylerine göre yapılan analiz sonucunda ailenin gelir düzeyi azaldıkça, ‘Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu’ ve ‘Kopya Çekmek’ suçu toplam puanlarında, anlamlı şekilde fark olduğu bulunurken; diğer alt ölçekler, ‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’, ‘Hırsızlık’, ‘Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek’, ‘Hafif Hırsızlık’, ‘Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak’, ‘Dikkat Çekici Tahripçilik’, ‘Binalara Zarar Vermek’ için anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Suçlu çocuklarla yapılan araştırmalar da (Erkan,1995; Alagöz,1998; Aksoy, Ögel, 2004) düşük sosyo-ekonomik düzeyin önemli olduğunu gösteren araştırma sonuçları ile (Kıran, 2002; Sipahioğlu, 2002; Kunt, 2003) ile bu araştırma sonuçları tutarlılık göstermektedir. Ergen suçluluğunda düşük sosyo-ekonomik düzeyin önemli olduğunu gösteren araştırma sonuçları ile (Kıran, 2002; Sipahioğlu, 2002; Kunt,

2003) ile tutarlılık göstermektedir. Yasalarla başı derde giren ergenlerin ailesel özelliklerinin araştırıldığı çalışmalar incelendiğinde, genel olarak yoksul ailelerden geldikleri görülmektedir (Steinberg, 2007).

Yılmaz (2000), Aras ve arkadaşları (2007) ve Bulut (2010) tarafından, kuraldışı davranışlarda bulunan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyinin yüksek olması ile suç davranışının arttığı sonucu ile tutarsızlık göstermektedir.

Ailenin gelir düzeyi azaldıkça işlenen suçlarında arttığı sonucu şu şekilde yorumlanabilir: Birinci neden, ailenin denetiminin az olmasından kaynaklanan takip ve izleme davranışlarında problem yaşanabilir. Bir diğeri imkânsızlıklar nedeniyle iş yoğunluğunun fazla olması ve buna bağlı olarak çocukla geçirilen zamanın azalması nedeniyle bazı kuraldışı davranışlar gösteriyor olabilirler.

Çocuğu riskli davranışlara yöneltebilen gelir düzeyinin düşüklüğü ve bunun yarattığı sorunların, olumsuz yaşam koşullarının etkilerinin, aile içinde çocuğa yakınlık ve sevgi gösterildiğinde azalabileceği söylenebilir.

5.5. Öğrencilerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumlarına Göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumlarına göre yapılan analiz sonucunda anne babanın kabul-ilgi tutumu arttıkça, ‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’, ‘Hırsızlık’, ‘Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek’, ‘Hafif Hırsızlık’, ‘Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak’, ‘Dikkat Çekici Tahripçilik’, ‘Binalara Zarar Vermek’ ‘Uyuşturucu Ve Şiddet Suçu’ ve ‘Kopya Çekmek’ suçları toplam puanlarında, anlamlı şekilde fark olduğu bulunurken; bu suçlarda azalma görülmüştür. Bir başka anne baba tutumu olan Psikolojik Özerklik arttıkça, Kuraldışı davranış alt boyutlarından ‘Binalara Zarar Vermek’ suçunda azalma görülmüştür. Anne baba tutumlarından kontrol denetleme boyutuyla Kuraldışı Davranış alt boyutları arasında ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Bu bulgu benzer araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir (Slicker, 1998; Shrake, 1999; Başar, 1992; Sipahioğlu,2002; Balkaya ve Ceyhan, 2007). Balkaya ve Ceyhan (2007), annesini demokratik olarak algılayan ergenlerin KDÖ puanlarını, otoriter ve ilgisiz algılayanlardan önemli derecede düşük bulmuşlardır. Aynı çalışmada, babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin KDÖ puanlarının da otoriter ve ilgisiz algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuşlardır. Siyez (2009), ergenlerde problem davranışlar açısından koruyucu ve

risk faktörleri incelediği araştırmada tutarlı ebeveyn tutumları ve disiplin yöntemlerinin koruyucu faktör, ebeveynlerin katı ve tutarsız disiplin uygulamalarının ise problem davranışlar açısından risk faktörü olduğunu bulmuştur. Otoriter anne babalar, itaate çok değer verirler. Cezalandırmaya dayalı, katı ve zorlayıcı disiplin önlemlerini tercih etme eğilimindedirler. Sözlü iletişim otoriter ev ortamlarında yaygın değildir ve otoriter anne babalar, bağımsız davranışları cesaretlendirmekten ziyade, çocuğun özerkliğini kısıtlamaya yönelirler (Steinberg, 2007).

5.6. Öğrencilerin Anne Baba Evlilik Uyum Düzeylerine Göre Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Öğrencilerin Anne Baba Evlilik Uyum Düzeylerine Göre ‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’ ‘Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek’ açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Söz konusu farklılığın AB Evlilik Uyum Düzeylerini ‘Nadiren- Her Zaman’ ve ‘Nadiren-Bazen’ görüşleri bakımından olduğu ve ‘Nadiren’ seçeneğini belirtenlerin lehine olduğu görülmüştür.

Kuraldışı Davranış Ölçeğinin ‘Hırsızlık’, ‘Hafif Hırsızlık’, ‘Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak’, ‘Dikkat Çekici Tahripçilik’, ‘uyuşturucu ve şiddet suçu’, ‘Binalara Zarar Vermek’, ‘kopya çekmek’ boyutlarına ilişkin yapılan değerlendirmede anne baba evlilik uyum düzeylerine göre öğrenci görüşlerinde anlamlı farklılık görülmemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonuçları genel olarak değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeler sonucunda hem alanda çalışanlar için hem de ileride bu alanda yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

SONUÇLAR

Lise öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının kuraldışı davranışlara etkisinin incelendiği bu araştırmada kuraldışı davranışlar ile bazı değişkenler arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- Öğrencilerin cinsiyetlerine göre kuraldışı davranış gösterme durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre kuraldışı davranış puan ortalamalarına bakıldığında, erkek öğrencilerin kuraldışı davranış ölçeği puan ortalamalarının kız öğrencilerin kuraldışı davranış ölçeği puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.
- Öğrencilerin devam ettikleri okul türlerine göre kuraldışı davranış ölçeği puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre ; ‘Statü Suçu Ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak’ alt boyutunda Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin ortalamalarının diğer lise öğrenci ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. ‘Öfkeyi Kontrol Edememek Ve Kavga Etmek’ ve ‘Statü Suçu Ve Başkalarını Kandırmak’ alt boyutunda Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinin; ‘Binalara Zarar Vermek ’ alt boyutunda Spor Lisesi öğrencilerinin; ‘Kopya Çekmek’ alt boyutunda ise Fen Lisesi öğrencilerinin ortalamalarının diğer lise öğrenci ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

- Öğrencilerin okudukları sınıf düzeylerine göre kuraldışı davranış ölçeği puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre 10. Sınıf düzeyinde okuyan öğrencilerin puan ortalamalarının 9. Sınıf düzeyinde okuyanlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.
- Öğrencilerin ailelerinin aylık gelir düzeylerine göre kuraldışı davranış ölçeği puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre ailelerin gelir düzeyi azaldıkça, öğrencilerin aldıkları kuraldışı davranış puanlarında artış olduğu görülmüştür.
- Öğrencilerin anne baba tutumlarına göre kuraldışı davranış ölçeği puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre anne babanın kabul-ilgi ve psikolojik özerklik tutumu arttıkça, öğrencilerin kuraldışı davranış puanlarında azalma olduğu görülmüştür.
- Öğrencilerin anne baba evlilik uyum düzeylerine göre kuraldışı davranış ölçeği puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre anne babanın evlilik uyumu bazen uyumlu ya da nadiren uyumlu düzeyinden her zaman uyumlu düzeyine yükseldikçe, öğrencilerin kuraldışı davranış puanlarında azalma olduğu görülmüştür.

ÖNERİLER

Aşağıda araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, uygulamalara ve bu konuya ilişkin yapılacak araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Uygulamalar açısından,

- Liseli öğrencilerde görülen kural dışı davranış oranlarının gün geçtikçe artması, ergenlere yönelik koruyucu çalışmaların da önemini arttırmaktadır. Bu bağlamda okullarda öğrencilerin davranışlarının, sosyal ilişkilerinin başta okul psikolojik danışmanı olmak üzere diğer okul yetkilileri tarafından dikkatli biçimde izlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Liseli öğrencilerde görülen kuraldışı suç davranışlarını önlemek, bununla başa çıkabilmek için sivil toplum kuruluşları, okul psikolojik danışmanları ve diğer uygulamacılar tarafından aileye yönelik ergenliği tanıma ve aile içi problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, davranışları kontrol edebilme, ergene gereken ilgiyi

gösterebilmeyi içeren koruyucu, önleyici ve müdahale edici programlar hazırlanabilir.

- Okul çevresinde öğrencileri kural dışı davranışlara yöneltebilecek uyarıların bulunmamasına dikkat edilmesinin, bu konu ile ilgili gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Okul psikolojik danışmanları ve diğer uygulamacılar tarafından kuraldışı davranışı gösteren ergenlere duygu yönetimi arkadaş ilişkilerini geliştirme, travma sonrası stresle başa çıkma becerileri, problem çözme ve iletişim becerilerini ve sağlıklı baş etme becerilerini kazandırmaya yönelik beceri eğitimi programları düzenlenebilir.

Gelecekte yapılacak çalışmalar açısından,

- Bu değişkenler kullanılarak deneysel veya boylamsal çalışmalar yapılabilir.
- Kuraldışı Davranış Ölçeği ile birlikte bireysel görüşmelerin yapılması uygun olacaktır.
- Yapılan bu çalışmada ölçekler sadece öğrencilere uygulanmıştır. Benzer çalışmalar uygulama yapılan öğrenci velilerine ve öğretmenlerine de yapılabilir.
- Benzer çalışmalarda ayrıca risk grubunda olduğu düşünülen öğrenci ve velileriyle görüşmeler yapılması araştırmanın zenginleştirilmesini sağlayabilir.
- Yapılan bu çalışma ile lisede okuyan, polis ya da herhangi resmi kayda geçmemiş suç davranışlarını kapsayan sonuçlar üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca, suçlu ergenlerinde bulunduğu tutukevi ya da klinik örneklem gibi karşılaştırma grubunun seçilmesi ile de uygulamalar yapılabilir.
- Arkadaş ilişkileri, kardeş ilişkileri ile kural dışı davranışların ilişkisi bu araştırma kapsamında incelenmemiştir. Başka bir çalışmada kardeş ve arkadaş boyutu da ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, M ve Güneş, H.(2002), “Kopya Çekme davranışları ve Kopya Çekmeye İlişkin Tutumlar”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 31, 330–343
- Akgün, S. (2005), ”Akran Zorbalığının Anne-Baba Tutumları ve Anne-Baba Ergen İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Aksoy, A.B., Kahraman, Ö.G.,ve Kılıç, Ş. (2008), “Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn İzleme ve Destek Davranışları”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 9, 15, 1–14.
- Aktaş, S. (2011). 9. Sınıfta Anne Baba Tutumları Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya
- Altinköprü, T (2003), *Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır*, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Aras, Ş., Günay, T., Özan, S. ve Orçın, E. (2007), “İzmir İlinde Lise Öğrencilerinin Riskli Davranışları”, *Anatolian Journal of Psychiatry*. 8, 186–196.
- Aydin, B. (2003)*Gelişim Psikolojisi*. SFN Baskı, İstanbul.
- Balabanlı, F. (1990). Öğretmen Liselerinde Okuyan Öğrencilerin Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balkaya, A., ve Ceyhan, E. (2007), “Lise Öğrencilerinin Suç Davranışı Düzeylerinin Bazı Kişisel ve Ailesel Nitelikler Bakımından İncelenmesi”, *Aile ve Toplum Dergisi*. 3, 11, 13–27.
- Baltaş, Z.ve Baltaş, A. (2008). *Stres ve Başa çıkma Yolları*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Barnes, G. M. & Farrell, M. P. (1992), “Parental Support and Control As Predictors of Adolescent Drinking, Delinquency and Related Problem Behaviours”, *Journal of Marriage and The Family*. 54, 763-776.

- Basut E, Erden G. Suça yönelen ve suça yönelmeyen ergenlerin stres belirtileri ve stresle başa çıkma örüntüleri yönünden incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 2005; 12:48-55.
- Başar, H. (1999). *Sınıf Yönetimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Başaran, İ. E. (1992). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Bayraktar, F. (2007), “Olumlu Ergen Gelişiminde Ebeveyn Akran İlişkilerinin Önemi”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 14,3, 157–166
- Bilir S. ve D. Dabanlı (1981). “Ergenlik Çağındaki Sosyal Gelişimi, Aile Tutumları Etkisinin Araştırılması”, *Aile Yazıları III. Birey, Kişilik ve Toplum*, Ankara.
- Buehler, C., Benson, M.J., Gerard, J.M. (2006), Interparental hostility and early adolescent problem behavior: The mediating role of specific aspects of parenting, *Journal Of Research On Adolescence*, 16 (2), 265–292
- Bulut, F. (2010), “Ergenlerde Görülen Kural Dışı Davranışların Aile İşlevselliği, Aile Risk Faktörü ve Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi” Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Castrucci, B.C., Gerlach, K.K., (2006), Understanding the association between authoritative parenting and adolescent between authoritative parenting and adolescent smoking, *Maternal and Child Health Journal*, 10 (2), 217-224
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve Davranışı*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çetin, H. (2004). Öğrenci Ergenlerin Şiddete Yönelik Tutumları: Yaş ve cinsiyete göre bir inceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dağdelen, Ö. (1999). İlköğretim Öğrencilerinin Sınıf İçi Olumsuz Davranışlarının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dalkılıç, M., (2006), “Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Ana-Baba ve Ergen İlişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Delikara, İ. (2001), “Ergenlerin Akran İlişkileri İle Suç Kabul Edilen Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını, s, 147–160.

- DiClemente, R.J., Gina M., Wingood, G.M., Crosby, R., Sionean, C., Cobb, B.K., Harrington, K., Davies, S., Hook, E.W., Kim Oh, M. (2001), Parental monitoring: Association with adolescents' risk behaviors, *Journal Of The American Academy of Pediatrics*, 107, 6, 363-368.
- Dinçer, B. (2008). Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Lise İkinci Sınıfa Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algılamaları İle Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dizman H., Gültekin, G. Cantürk G. (2005), "Aile İlişkilerinin Çocuk Suçluluğuna Etkisi", *Adli Psikiyatri Dergisi*, 2, 1, 9-15.
- Dökmen, Ü. (2001). İletişim Çatışmaları ve Empati, İstanbul: Sistem Yayıncılık ve Mat. San. Tic. A. Ş.
- Eke, C.Y., Taner, S., Ögel, K. (2005), İstanbul Örneğinde Ergenlerde Riskli Davranışların Yaygınlığı ve Sosyo-Demografik Etkenlerle İlişkisi, II. Ulusal Alkol ve Madde Bağımlılığı Kongresi, Bodrum, Poster Bildiri, 3-5 Aralık 2005.
- Ekşi, A. (1990). Çocuk, Genç, Ana Babalar, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Eldeleklioğlu, J. (1999). Karar Stratejileri İle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki, *Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 2(11), 7-13.
- Ercan, O., Alikashifoğlu, M., Erginöz, E., Kaymak, A.D., Birol, H.İ., Aktuğlu, Ç. (2001), İstanbul Lise Gençlerinde Riskli Davranışların Sıklığı ve Cinsiyete Göre Dağılımı (Cerrahpaşa Gençlik Sağlığı Araştırması), *Türk Pediatri Arşivi*, 36, 199-211.
- Erçetin, Ş. (Editör). (2006). Eğitim ve şiddet. Ankara: Hegem Yayınları.
- Eripek, S. (1980), Ankara İli Merkezinde Bulunan Ortaöğretim Kurumlarında Disiplin Uygulamaları ve Bu Uygulamaların Uyum Sorunları Yönünden Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güner, İ. (2001). Sınavla Öğrenci Alan Devlet Lisesi Öğrencilerinin Problemleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Güneysu, S. (1986). "Üniversite Gençlerinin Kendini Kabul Düzeyine Ana-Baba Tutumlarının Etkisi (Yayımlanmamış doktora Tezi)", Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Güven, M. (2002). Okul güvenliğinde psikolojik danışmanların rolü ve görevleri, *Eğitim Araştırmaları*, 5(9), 68-72.

- Hessler, D. (2008), Family stressors, emotional competence and adolescent risky behaviors, Doctora Thesis, University Of Washington, USA.
- Hoffman, J.P. (2006), Family structure, community context and adolescent problem behaviors, *Journal Of Youth Adolescence*, 35, 867-880.
- Jasper, K. ve Baid, R. (2003). Evlilik. Yeryüzü Yayınevi, Ankara.
- Kalkan, M. (2002). Evlilik İlişisini Geliştirme Programının Evlilerin Evlilik Uyum Düzeyine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Kaner, S. (1992), “Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 25, 2, 473–496.
- Karasar, N. (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: 3A Eğitim Araştırma Danışmanlık Ltd.
- Kızmaz, Z. (2005), “Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15, 1, s, 189–215.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). Ergenlik psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kwon, H. K (2001), “Risk and Protective Factors for Adolescent Delinquency”, *Journal of Korean Home Economics Association English Edition*, 2, 1, 135–152.
- Maxson, T. S., (1998). “Parenting style: effects on children’s views of authority” ED. 425 378, www.eric.ed.gov (30.08.2010)
- Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği. Resmi Gazete, 07.09.2013. Sayı: 28.758.
- Musaağaoğlu, C., Güre, A. (2005). Ergenlerde Davranışsal Özerklik İle Algılanan Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 79-94.
- Navaro, L. (1989). Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitimine etkileri, Ya-Pa 6. Okul öncesi eğitimi ve yaygınlaştırılması semineri, İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 121-125.
- Okat, A.İ. (2006), “Adana İli, Genel Lise ve Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Okuldaki Kural Dışı Davranışlarına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Onur, B. (1985). Ergenlik Psikolojisi, Ankara: Hacettepe TAŞ Kitapçılık.
- Onur, E. P. (1981). “Self-Esteem In Children and It’s Antecedents”. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi

- Ödelikara, İ. (2001), “Ergenlerin Akran İlişkileri İle Suç Kabul Edilen Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını, s, 147–160.
- Ögel, K. (1996), Alkol ve Madde Kullanımında Önleme Çalışmaları, *Kriz Dergisi*, 4 (2), 77-79.
- Ögel, K., Taner S., Yılmazçetin, C. (2003), Ergenlerde Madde Bozukluklarına Yaklaşım Kılavuzu, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ökdem, M. (2002), İlköğretim Okullarında Öğretmenlerin Kural Dışı Davranışları, Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özen, Y. Gülaçtı, F. Ve Çıkılı, Y. (2004), “Saldırganlığın Psikolojik-Kültürel Boyutu ve Vandalizm”, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 144- 149. Erzincan.
- Regnerus, M.D.(2002), “Friends’ Influence on Adolescent Theft and Minor Delinquency: A Developmental Test of Peer-Reported Effects”, *Social Science Research*, 31, 4, 681–705.
- Sağlam, S. (2007), “Lise Öğrencilerinin Ana -Baba İletişimi Sosyal Destek ve Ana-Baba Tutumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Sezer, Ö Ve Oğuz, V. (2010), Üniversite Öğrencilerinde Kendilerini Değerlendirmenin Ana Baba Tutumları Ve Bazı Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (3), 743-758.
- Shek, D. (2001), “Paternal and Maternal Influences on Family Functioning Among Hong Kong Chinese Families”, *Journal of Genetic Psychology*, 162, 1, 56 – 74
- Siyez, D.M. (2009), Ergenlerde Problem Davranışlar Okul Temelli Önleme Çalışmaları ile İlgili Uygulama Örnekleri, Ankara: Pegem Akademi.
- Slicker, El. K., Kim, J. K. (1996), “Parenting style and family type revisited: Longitudinal relationship to older adolescent behavioral outcome”, ED. 418 350, www.eric.ed.gov (21.07.2010)
- Smetana, J.G., Crean, H.F., Daddis, C. (2002), Family processes and problem behaviors in middle class african american adolescents, *Journal Of Research On Adolescence*, 12, 2, 275-304.

- Şendil, G. (2004). Çocuk, Ergen ve Anne-Baba. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Şener, A. ve Terzioğlu, R.G. (2009). „Arkadaşlık İlişkilerinin Evlilik Uyumu Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi.
- Şenses, V. (1990). Tokat İli Merkez ve İlçe Orta Dereceli Okul Öğrencilerinin Disipline Aykırı Davranışlarda Bulunma Nedenlerinin Araştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, 5/3.
- Torucu, B. K. (1990). “13-14 Yasındaki Gençlerin Soyo-Ekonomik Düzeyi ve Ana-Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)”, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Tunç, A.& Tezer, E. (2006). Çocuk Yetiştirme Stilleri İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki, Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi, 3(25), 27-36.
- Tuzcuoğlu, N.(2003). Anne baba olmanın altın kuralları, bir aile olmak (1.bs). İstanbul: Morpa Yayınları.
- Türkeç, Abdil. (1986). Orta Dereceli Okullardaki Öğrencilerde Görülen Disiplinsiz Davranışlar ve Bunlara Uygulanan Yaptırımlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türker, A. V. Çalışan Bireylerin Anne Babalarına Yönelik Algıladıkları Çocuk Yetiştirme Davranışları İle Benlik Saygıları, Örgütsel Tutumları Ve Psikosomatik Şikayetleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2004), Ana-Baba Okulu (11. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2006). Çocuk ve Suç, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.(1999). Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yıldırım, N ve K. (1997). Eğitim Sosyolojisi, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Edirne.
- Yılmaz T. (2000), Ergenlerde Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yörükoğlu, A. (2000). Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları, (11. Basım), Ankara: Özgür Yayınları.

Yu, S., Clemens, R., Yang, H., Li, X., Stanton, B., Deveaux, L., Lunn, S., Cottrell, L., & Harris, C. (2006), "Youth and Parental Perceptions of Parental Monitoring and Parent-Adolescent Communication, Youth Depression, and Youth Risk Behaviors", *Social Behavior and Personality*, 34, 10, 1297-1310.

EKLER

EK-1. Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler;

Bu formlarda; siz, aileniz ve okul yaşamınızla ilgili sorular yer almaktadır. Sorular sizi değerlendirmek için değil, bilimsel bir araştırmada kullanılmak üzere sorulmaktadır. Yanıtlarınızı verirken lütfen her maddeyi dikkatli bir şekilde okuyun ve sizin durumunuzu, davranışlarınızı en iyi yansıttığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz. Tüm sorulara samimi bir şekilde yanıt veriniz, verdiğiniz yanıtlar gizli tutulacaktır. Çalışmanın başarısı, sorulara vereceğiniz cevaplarınızın samimiyetine bağlıdır. Duyarlılığınız ve zaman ayırıp çalışmaya katkı sağladığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Şeyma KORKMAZ

Gaziantep Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Psikolojik Danışmanlık Ve Rehberlik
Yüksek Lisans Öğrencisi

1- KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyet : Kız ( ) Erkek ( )
 2. Yaş :
 3. Sınıf : 9 ( ) 10 ( ) 11 ( )
 4. Kardeş sayısı (Siz Dahil) :
 5. Kaçınıcı Çocuğunuz :
 6. Okul Türü :

7. Aylık Geliriniz?

- Asgari Ücret ve aşağısı ( )
 750–1500 YTL ( )
 500–750 YTL ( )
 1500-YTL ve üzeri ( )

8. Anne ve babanızla ilgili bilgiler:

Anne	Baba
( ) Öz	( ) Öz
( ) Üvey	( ) Üvey
( ) Sağ	( ) Sağ
( ) Ölü	( ) Ölü
( ) Beraber	( ) Beraber
( ) Boşanmış	( ) Boşanmış
( ) Başkasıyla evli	( ) Başkasıyla evli

9. Annenizin:

- Yaşı : Mesleği :
 Eğitim Düzeyi : Okuma yazma bilmiyor ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )
 Üniversite ve üstü ( )

10. Babanızın:

- Yaşı : Mesleği :
 Eğitim Düzeyi : Okuma yazma bilmiyor ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )
 Üniversite ve üstü ( )

11. Anne-babanızın evlilik uyumu size göre nasıldır?

- Her zaman uyumlu ( )
 Çoğunlukla uyumlu ( )
 Bazen uyumlu ( )
 Nadiren uyumlu ( )
 Hiçbir zaman uyumlu değil ( )

2- ANNE BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

*Lütfen aşağıdaki soruları kendi annenizi ve babanızı düşünerek dikkatle okuyunuz.
Aşağıdaki durumun annenizin ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini düşününüz.
Aşağıdaki cümlelerin sonundaki kutunun içine;*

TAMAMEN BENZİYORSA → **4**   **BİRAZ BENZİYORSA** → **3**
BENZEMİYORSA → **2**   **HİÇ BENZEMİYORSA** → **1**; yazınız.

1. Herhangi bir sorunum olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler. ( )
2. Annem ve babam büyüklerle tartışmamam gerektiğini söylerler. ( )
3. Annem ve babam yaptığım her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlarlar. ( )
4. Annem ve babam herhangi bir tartışma sırasında başkalarını kızdırmamak için, susmam gerektiğini söyler. ( )
5. Annem ve babam bazı konularda sen” kendin karar ver” derler. ( )
6. Derslerimden ne zaman düşük not alsam, annem ve babam kızar. ( )
7. Ders çalışırken anlayamadığım bir şey olduğunda, annem ve babam bana yardım ederler. ( )
8. Annem ve babam kendi görüşlerinin doğru olduğunu bu görüşleri onlarla tartışmamam gerektiğini söyler. ( )
9. Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, niçin bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar. ( )
10. Annem ve babamla her tartıştımda bana "büyüdüğün zaman anlarsın" derler. ( )
11. Derslerimden düşük not aldığımda, annem ve babam beni daha çok çalışmam için desteklerler. ( )
12. Annem ve babam yapmak istediklerim konusunda kendi kendime karar vermeme izin verirler. ( )
13. Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar. ( )
14. Annem ve babam istemedikleri bir şey yaptığımda bana karşı soğuk davranırlar ve küserler ( )
15. Annem ve babam sadece benimle konuşmak için zaman ayırırlar. ( )
16. Derslerimden düşük notlar aldığımda, annem ve babam öyle davranır ki suçluluk duyar ve utanırım. ( )
17. Ailemle birlikte hoşça vakit geçiririz. ( )
18. Annemi ve babamı kızdıracak bir şey yaptığımda, onlarla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermezler. ( )
19. Genel olarak annen ve baban okul zamanı hafta içinde gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi? ( )

Evet ( )   Hayır ( )

Eğer cevabınız Evet ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Hafta içinde en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir(Pazartesi- Cuma arası)?

- 20.00'dan önce ( )
20.00 - 20.59 arası ( )
21.00 - 21.59 arası ( )
22.00-22.59 arası ( )
23.00 ya da daha geç ( )
İstediğim saate kadar ( )

20. Genel olarak annen ve baban hafta sonları gece arkadaşlarıyla bir yere gitmene izin verirler mi?

Evet ( )   Hayır ( )

Eğer cevabınız Evet ise, aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

Cuma ya da Cumartesi akşamları en geç saat kaç kadar gece dışarıda kalmanıza izin verilir?

- 20.00'dan önce ( )
20.00 - 20.59 arası ( )
21.00 - 21.59 arası ( )
22.00-22.59 arası ( )
23.00 ya da daha geç( )
İstediğim saate kadar ( )

Anneler ve babaların aşağıdakileri öğrenmek için ne kadar çaba gösterirler?

	Hiç çaba göstermez	Çok az çaba gösterir	Çok çaba gösterir
21. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğini,	( )	( )	( )
22. Boş zamanlarınızda ne yaptığını,	( )	( )	( )
23. Okuldan çıktıktan sonra ne yaptığını,	( )	( )	( )

Anneler ve babaların aşağıdakiler hakkında ne kadar bilgileri vardır?

	Bilgileri yoktur	Çok az bilgileri vardır	Çok bilgileri vardır
24. Eğer gece bir yere gittiysen nereye gittiğin,	( )	( )	( )
25. Boş zamanlarınızda ne yaptığını,	( )	( )	( )
26. Okuldan çıktıktan sonra nereye gittiğin,	( )	( )	( )

3- KDÖ

Sizden, tüm ifadeleri dikkatle okuyup, her ifadede belirtilen davranışları **son 6 ay içinde** gösterip göstermediğinizi doğru olarak işaretlemeniz beklenmektedir. Vereceğiniz karara göre ilgili ifade için 4 yanıt seçeneğinden birine **X** işareti koyunuz. Her ifade için yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz. Lütfen, her ifadeyi cevaplayınız.

		5 Kez ve Daha Fazla	3-4 Kez	1-2 Kez	Hiçbir Zaman
1.	Okul zamanında sokaklarda başıboş gezmek				
2.	Okul zamanında pastane, kahve, atari salonu ve benzeri yerlerde vakit geçirmek				
3.	Bazı derslere girmemek için okuldan kaçmak				
4.	Okulda sigara içmek				
5.	Okuldan kaçmak				
6.	Yasaların görmenize izin vermediği filmlere gitmek				
7.	Yasaların kullanmanıza izin vermediği otomobil, motosiklet gibi taşıt araçlarını kullanmak				
8.	Yasaların kullanmanıza izin vermediği alkollü içkiler içmek				
9.	Yasaların gitmenize izin vermediği meyhane, bar gibi yerlere gitmek				
10.	Yasaların kullanılmasını yasakladığı kokain, esrar gibi uyuşturucu maddeleri kullanmak ya da satmak				
11.	Bisiklet, motosiklet ya da otomobil gibi araçları hız limitlerini aşacak şekilde kullanmak				
12.	Ücret ödemediği sinema, lunapark gibi yerlere gitmek				
13.	Ücretini ödemediği otobüs, tren ve benzeri araçlarla seyahat etmek				
14.	Sözlü ya da yazılı sınavlarda fısıldamak				
15.	Sınavlarda kopya çekmek				
16.	Eğlence olsun diye binaların camlarını ya da sokak lambalarını kırmak				
17.	Bilerek okulun camlarını kırmak ya da okulun malına zarar vermek				
18.	Şişe kırarak, bidon devirerek ve bu gibi davranışlarla bilerek sokakları kirletmek				
19.	Sinema, park gibi halka açık yerlerdeki eşyalara zarar vermek				
20.	Ağaçlara sivri bir nesneyle yazılar yazmak				
21.	Başkasına ait bir şeye bilerek zarar vermek				
22.	Öfkelenildiği zaman eşyaları kırmak				
23.	Tartışma sırasında karşısındakine öfkelenerek dövmek				
24.	Başkalarının başlattığı kavgaya katılmak				
25.	Zaman zaman etrafi rahatsız eden ya da kavga çıkaran bir grubun üyesi olmak				

26.	İsteddiği bir şeyi birinden almak için kavga başlatmak ya da kavgayla tehdit etmek				
27.	Bir kavga olduğunda kullanılacak bıçak, sustalı ya da muşta gibi araçlar taşımak				
28.	Korkutmak amacıyla başkalarına vurma, çelme takma, yolunu kesme gibi davranışlar göstermek				
29.	Kavgada çakı, kırık şişe ya da sustalı gibi silah kullanmak				
30.	Eğlence olsun diye dükkânlardan parasını ödmeden bir şeyler almak				
31.	Birinin sırasından ya da dolabından haber vermeden eşyasını almak				
32.	Yerine koymayı düşünmeden evden habersiz para almak				
33.	Başkasına ait bir arabanın bir parçasını almak ya da benzinini boşaltmak				
34.	Başkasına ait değerli bir şeyi sahibine sormadan alıp saklamak				
35.	Okula ait bir malı haber vermeden alıp saklamak				
36.	Çalıntı olduğu bilinen bir arabayla gezmek				
37.	Çalıntı olduğu bilinen bir malı satın almak ya da hediye olarak kabul etmek				
38.	Bir şeyler çalmak amacıyla başkalarına ait evlere ya da binalara girmek				

ÖZGEÇMİŞ

Şeyma KORKMAZ, 1987 yılında Hatay'ın Dörtyol ilçesinde doğdu. Uludağ Üniversitesi Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'nden 2008 yılında mezun oldu. Çeşitli kurumlarda danışman olarak görev yaptı.2009 yılında Gaziantep Üniversitesi Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'nde Yüksek Lisans eğitimine başladı. Evli ve 2 çocuk annesidir.

VITAE

Şeyma KORKMAZ who was born in Hatay in 1987. Graduated from Uludağ University Faculty of Education, Department of Guidance and Counselling in 2008. She worked as a consultant in various institutions. In 2009, Gaziantep University master's degree in Guidance and Counseling Department began. She is married and has two children.